

प्रधान सम्पादक
संघनायक भिक्षु अश्वघोष महास्थविर
४२५९११० (संघाराम विहार, ढल्को)

प्रकाशक र विशेष सल्लाहकार

भिक्षुणी धम्मवती
फोन: ४२५९४६६

सम्पादक

भिक्षुणी वीर्यवती
फोन: ४२५९४६६

सम्पादन सहयोगी

भिक्षुणी शुभवती

प्रमुख व्यवस्थापक

विद्यासागर रञ्जित

फोन: ४२५ ८९५५, ९८४१४४९१११

व्यवस्थापकहरू

चिनीकाजी महर्जन

फोन: ४२५३१८२, ९८४१२५२६६२

ज्ञानेन्द्र महर्जन

फोन: ४२७५३७७, ९८४१३६६५१४

सह-व्यवस्थापक

धुवरत्न स्थापित

फोन: ९८४१२६३३५५

कार्यालय

धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी

धर्मकीर्ति विहार

श्रीघः नघःटोल

पोष्ट बक्स नं. ४९९२, काठमाडौं

फोन: ४२५९४६६

बुद्ध सम्वत् २५५७

नेपाल सम्वत् १९३४

इस्वी सम्वत् २०१४

विक्रम सम्वत् २०७०

विशेष सदस्य रु. १०००/-
वा सो भन्दा बढी
वार्षिक रु. १००/-
यस अङ्कको रु. १०/-

धर्मकीर्ति

(बौद्ध मासिक)

THE DHARMAKIRTI

A Buddhist Monthly

16th MARCH 2014

वर्ष- ३१

अङ्क- ११

फागु पुन्हि

चैत्र २०७०

आँखा, कान, नाक र जीब्रोलाई उचित तरिकाले संयम गर्न सक्नु असल बानी हो ।

शरीर, वचन सहित सम्पूर्ण इन्द्रियहरूलाई उचित तरिकाले संयम गर्नु, असल कार्य हो । यी सबै इन्द्रियलाई संयम गर्न सक्ने भिक्षु सम्पूर्ण दुःखबाट मुक्त हुनेछ ।

जसले हात, खुट्टा र वचनलाई उत्तम प्रकारले संयम गर्छ, जसको चित्त ध्यानयुक्त हुन्छ, जुन व्यक्ति सन्तुष्ट र एकान्तवासी हुन्छ, त्यही भिक्षु हो ।

चित्त संयम भएको व्यक्तिले विचार पूर्वक कुरा गर्छ, चञ्चल नभएको व्यक्तिले अर्थ र धर्म प्रकाश पार्छ, यस्तो व्यक्तिको भाषण मधुर हुन्छ ।

कलह शान्तिका लागि बुद्ध सन्देश

यस संसारमा जन्मेका मानिसहरूले अनेक प्रकारका संघर्षको सामना गर्नुपर्ने हुन्छ । यसलाई अस्वाभाविक भन्न पनि मिल्दैन । किनभने जबसम्म हामीले आफ्नो मन (चित्त) लाई निःस्वार्थ, निर्दोष र क्लेश रहित बनाउन सक्दैनौं, तबसम्म यही चित्तको वसमा गई हामीले खराब र असल कार्यहरू गरिराखेका नै हुनेछौं । अभ्र मानिसको प्राकृतिक स्वभाव अनुसार हाम्रो साधारण चित्त पापकर्म गर्नुमा नै बढी रमाउने गर्दो रहेछ ।

त्यसैले भनिन्छ— “पापस्मिं रमति मन” यही कारणले होला हाम्रो चित्तले अरुको भलो सोची काम गर्नुलाई भन्दा आफ्नो स्वार्थ पूर्तिको लागि अरुलाई हानी पुगे पनि मतलब नराखी जुनसुकै काम गर्न पनि अगाडि बढिरहेका हुन्छन् ।

राम्रो मनले आफ्नो र अरुको भलो सोची असल कार्य गराउँछ भने स्वार्थयुक्त दुषित चित्तले आफ्नो स्वार्थ पूर्तिको लागि अरुलाई अहित हुने कार्य नै बढि गरिरहेको हुन्छ । यसरी खराब कार्य गरोस् वा असल कार्य गरोस् यसले कर्मभूमिमा बीऊ रोपेको हुनेछ । त्यसैले भनिएको छ— “यादिसं वपते बीजं तादिसं हरते फलं” अर्थात्— जस्तो बीऊ रोप्छ, त्यस्तै फल पाउने छ । अर्को शब्दमा भन्ने हो भने खराब कार्य गन्यो भने दशा र असल कार्य गन्यो भने भाग्यरूपी फल प्राप्त हुने गर्छ । यो प्रकृतिको नियम हो ।

माथि उल्लेख गरिएको बुद्ध शिक्षा अनुसार हामीले काम गर्नेबेला, कुरा गर्नेबेला र मनले सोच्ने बेला समेत आफूलाई कस्तो फल मन पर्छ, त्यसलाई होश पुऱ्याउँदै आफ्नो शरीर, वचन र मनलाई प्रयोग गर्न अनिवार्य छ । यो शिक्षालाई अभ्यास गर्न सकेमा मात्र हामीले आ-आफ्नो जीवनमा आइपरेका संघर्षहरूसंग सामना गर्दै सफल जीवनलाई अगाडि बढाउन सक्नेछौं । यसको लागि हामीमा सहनशीलता, धैर्यधारण गर्ने क्षमता र ठीक तरिकाले बुझ्ने क्षमता (सम्यक दृष्टि) हुनु अत्यावश्यक छ । भगवान् बुद्धले हामी जस्तो साधारण मानिसहरूलाई संघर्षसंग सामना गर्नको लागि दिनुभएको

उचित सल्लाह हो यो ।

यही प्रसंगमा यहाँ बुद्धकालिन घटना एउटा प्रस्तुत गर्न सान्दर्भिक देखिन्छ । त्योबेला दुई थरीका भिक्षु समूह रहने गर्थे । एकथरी “विनयधर” अर्थात् नीति नियम पालन गर्ने कार्यमा दृढ विश्वासी । अर्को “धर्मकथिक” अर्थात् आफूले धर्म अध्ययन गर्दै अरुलाई पनि धर्म सिकाउने कार्यमा व्यस्त रहने समूह ।

एकदिन धर्मकथिक भिक्षुहरूमध्ये प्रमुख भिक्षुले विर्सेर एउटा सानो नियम उल्लंघन गर्न पुगेछ । यही सानो निहुँलाई समाती विनयधर समूहले आलोचना गर्दै हिंडेछ । धर्म कथिकहरूले पनि विनयधरहरूको केही नराम्रो पक्षको खोंट पट्टा लगाउँदै आलोचना गर्दै हिंडेछ । यसरी दुवै पक्षविच असमझदारी बढ्दै गएर भिक्षुहरूको समूहमा कलह बढ्दै गई यी दुई समूहहरू दुई भागमा विभाजित भए । को भन्दा को कम ? भन्दै अभिमानी बन्दै एकले अर्काको दोष खोज्दै हिंड्न व्यस्त बनेका ती भिक्षुहरूले आ-आफ्नो गल्टीलाई नियाली त्यसलाई हटाउने फुर्सद पाएनन् । किनभने उनीहरू भिक्षुत्वको प्रमुख लक्ष विर्सेर बाटो विराई बेहोशी बनिस्के का थिए । ती मूर्ख भिक्षुहरूलाई होश दिलाउन भगवान् बुद्ध स्वयम् उनीहरू समक्ष जानुभई कलह हटाउन सल्लाह दिनुभएको थियो । तर घमण्ड र द्वेषयुक्त चित्तले ग्रसित ती भिक्षुहरूले भगवान् बुद्धको अमूल्य सल्लाहको महत्त्व बुझ्न सकेनन् । फलस्वरूप ती भगडालु भिक्षुहरूले आफ्ना गुरु बुद्धलाई समेत यसरी जवाफ दिए—

“यो हामी बीचको समस्या हो । यसलाई हामीले नै सुल्झाउँछौं ।”

यस घटना पछि भगवान् बुद्धले यी मूर्खहरूसंग रहनु भन्दा त अलग रहनु नै राम्रो हुनेछ भनी उहाँ एकलै जङ्गलमा बस्न जानुभयो । त्यसपछि भगवान् बुद्ध दर्शन गर्नको लागि विहारमा आएका उपासकोपासिकाहरूले उहाँलाई नदेखेपछि, भौतारिदै खोज्न थाले । सोधपुछ गरेपछि, भगवान् बुद्ध भगडालु शिष्यहरूको कारणले जङ्गलमा रहनुभएको कुरा थाहा पाइयो । त्यसपछि ती उपासकोपासिकाहरूले ती भिक्षुहरूको विवेकहीन

कार्यलाई विरोध गर्दै तिनीहरूलाई सजाय दिन मनासिव सम्भे । त्यसैले तिनीहरूले ती भिक्षुहरूलाई भिक्षादान दिन रोक लगाए । फलस्वरूप ती घमण्डी भिक्षुहरू भोक भोकै रहन बाध्य भए । अनि बल्ल उनीहरूले आ-आफ्ना गल्लीहरू सम्भन थाले । भोकै रहन परेपछि उनीहरूको घमण्ड र अभिमान तोडियो । घमण्ड र अभिमानको पर्दा उधिएपछि बल्ल उनीहरूले आ-आफ्ना भूलहरू प्रष्ट देख्न थाले । त्यसपछि मात्र उनीहरूले बुद्ध समक्ष गई उनीहरूको दोष स्वीकार्दै फेरि यस्तो गल्ली नदोहोर्नाउने वाचाका साथै माफी मागी भगवान् बुद्धलाई विहार फर्कन प्रार्थना गरे ।

कौसाम्बीमा घटेको यस घटना पछि भगवान् बुद्ध जङ्गलबाट कौसाम्बी स्थित घोषिताराम विहारमा फर्कनु भई ती भगडालु भिक्षुहरूलाई यसरी शिक्षा दिनुभएको थियो—

“हे भिक्षुहरू ! जोशमा होश गुमाउँदै तिमीहरूले श्रमणत्वलाई विसेर अशोभनिय तरिकाले कलह रोपी लज्जाजनक कार्य गरेका छौं । त्यसैले अबदेखि यस्तो गल्ली नगर्नको लागि यी शिक्षाहरू सदैव पालन गर्नु ।”

- १) सबैलाई मैत्रीपूर्ण चित्त अगाडि सारी शरीरले काम गर्नु ।
- २) सबैलाई मैत्रीपूर्ण चित्तले कुरा गर्नु ।
- ३) मैत्रीपूर्ण चित्त अगाडि सारी विचार गर्नु ।
- ४) आफूलाई प्राप्त भएका खानेकुराहरू समूहमा एक आपसमा बाँड्नुंङ गरेर खाने बानी बसाल्नु ।
- ५) मनैदेखि श्रद्धा सम्पन्न र सदाचारयुक्त बनी शील पालन गर्नु ।
- ६) ठीक तरिकाले बुझेर समझदारी बनी (सम्यक् दृष्टि) राम्रो व्यवहार गर्नु ।

एक आपसमा मेलमिलाप गरी एकता कायम गर्नको लागि माथि उल्लेखित ६ वटा शिक्षाहरू पालन गर्न अत्यावश्यक छ । यसलाई आफ्नो जीवनको दैनिक अभ्यासमा ढाल्न सकेमा मात्र हामीले चतुर्आर्य सत्य ज्ञान बुझी दुःख मुक्तिको मार्ग प्राप्त गर्न मद्दत मिल्नेछ । श्रमणत्वको लक्ष पनि यही हो । भगवान् बुद्धको धर्मोपदेश सुनेका ती भिक्षुहरूले आ-आफ्ना लक्ष एवं ठीक मार्गलाई ठीक तरिकाले बुझी आफ्ना गल्लीहरू महशुस गरेपछि मात्र ती गल्लीहरूलाई हटाउन सक्षम भई बोध भए ।

माथि उल्लेखित शिक्षा भिक्षुहरूको निहुँमा भगवान् बुद्धले हामी जस्ता सर्वसाधारणलाई दिनुभएको शिक्षा हो । त्यसकारण यस अमूल्य शिक्षालाई हामीले पनि पालन गरी हाम्रो जीवन धन्य बनाउन सकौं ।

धर्मकीर्तिको शुभकामना यही छ ।

ध्यानकुटी मैत्री केन्द्र बाल आश्रमलाई सहयोग

- १) केशचन्द्र शाक्य, बनेपा, चमेली शाक्य, बनेपा, शुभ विवाहको ५० औं वर्ष पूर्ण भएको उपलक्ष्यमा भोजनको लागि रु. ३०००/-
 - २) चिनि शोभा कंसाकार, श्रीघः जन्मदिनको उपलक्ष्यमा रु. १०००/-
 - ३) अनिलमान ताम्राकार जन्मदिनको उपलक्ष्यमा रु. २५०/-
 - ४) Daya Foundation, Chauni- Donated Items- Carpets 6pcs
 - ५) अनागारिका वीर्यपारमी तथा बसु देवी महर्जन बाट मैत्री केन्द्रका बालिकाहरूलाई भोजन प्रदान
 - ६) विवेक शाक्य, भावना शाक्य, बुद्धनगर नयाँ बानेश्वरबाट आफ्नो जन्मदिनको उपलक्ष्यमा मैत्री केन्द्रका बालिकाहरूलाई भोजन प्रदान
- ❁ **आजीवन वार्षिक भोजन प्रदान गर्ने दाताहरू:**
- ७) न्हुछे माया मानन्धर, बाँख्यो: टोल, बनेपाबाट स्व. बुबा मानबहादुर मानन्धर, स्व. आमा धनमाया मानन्धरको पुण्यस्मृतिमा रु. १५,०००/-
 - ८) निरन शाक्य परिवार, अष्ट मंगल गहना पसल, तीनदोबाटो, बनेपा - सम्पूर्ण प्राणिहरूको सुख, समृद्धिको कामना गर्दै रु. १५,१००/-

धर्मकीर्ति विहारमा बुद्धपूजा र धर्मदेशना

मिति २०७० साल	बुद्धपूजा गर्नुहुने गुरुमांहरू	धर्मदेशना गर्नुहुने गुरुमांहरू
माघ २४ गते, शुक्रवार	अमता गुरुमां	वीर्यवती गुरुमां
फागुन १ गते, बिहीवार	सुवण्णवती गुरुमां	पञ्जावती गुरुमां
फागुन २ गते, शुक्रवार	सुवण्णवती गुरुमां	धम्मवती गुरुमां
फागुन १० गते, शनिवार	शुभवती गुरुमां	धम्मवती गुरुमां
फागुन १७ गते, शनिवार	शुभवती गुरुमां	इन्दावती गुरुमां

धम्मपद - २७४

पांसुकूलधरं जन्तुं - किसं धमनिसन्थतं

एकं वनस्मिं भ्नायन्तं - तम हं ब्रूमि ब्राह्मणं

अर्थ- पांसुकूल चीवर (पुरानो, भुत्रो कपडा गाँसेर सिलाएको चीवर) धारण गर्ने, दुब्लो, पातलो, जङ्गलमा एकान्तवासी भई ध्यान गरेर बस्नेलाई म ब्राह्मण भन्दछु।

घटना- उपरोक्त गाथा भगवान बुद्धले गृद्धकूट पर्वतमा बास गरीरहेको बेला किसान गौतमीको कारणमा भन्नुभएको थियो।

एक समयमा शक्र देवराज इन्द्र रातको प्रथम पहरमा देवताहरूको परिषदसंगै आएर तथागतको दर्शन गरी, वन्दना गरी सारगर्भित धर्मदेशना सुनिरहेका थिए।

त्यही क्षणमा किसान गौतमी आकाश मार्गबाट आई तथागतको दर्शन गर्न आएकी थिइन्। त्यहाँ इन्द्र र देवताहरूलाई देखेर आकाश मार्गमै बसी वन्दना गरी त्यहीँबाट फर्केर गइन्। इन्द्रले उनी यसरी फर्केकी देखी भगवान बुद्धसँग सोधे- “भो शास्ता ! ती भिक्षुणी जो तथागतलाई वन्दना गरी आकाश मार्गबाटै फर्किन्, तिनको नाम के हो ?”

बुद्धले भन्नुभयो- “हे महाराज, त्यसको नाम किसान गौतमी हो। उनी मेरी पुत्री हुन्। पांसुकूल धारिणी मध्ये उनी सबभन्दा अग्रणी हुन्।”

यसरी आज्ञा भएर भगवान् बुद्धले उपरोक्त गाथा भन्नुभयो। ❖

मामं ब्यूगु ज्ञान

लेलिन शाक्य

गुरु मामं वी थें ज्ञान मामं वया: इना वी
फुक्क ज्ञान बुद्धि विवेक स्वामा: थें हना वी
मभिंंगु याय्मते मखुगु खँ ल्हाय्मते
सत्यय् लिधना: जु सुयागुं मखुगु याय्मते
सकल प्राणीया मन दु फक्कं थ:थें ताय्कि
चीधीपिन्त माया याना: थजिपिन्त हने सय्कि
मामं ब्यूगु थ्व हे ज्ञान सदां नगलय् तया:
भिंंगु लंपु लिनाजु भिंम्ह मनु जुया:
थुलि हे ख: ज्ञान सदां मामं वया: वीगु
वहे लुमंका: ख: मचा कन्हे ज्ञानी जिइगु।

धम्मपद - २७५

न चाहं ब्राह्मणं ब्रूमि - योनिजं मत्तिसम्भवं
भोवादी नाम सो होति - सचे होति सकिञ्चनो।

अकिञ्चनं अनादानं तमहं ब्रमि ब्राह्मणं ॥

अर्थ- ब्राह्मणीको कोखबाट जन्मेको हुँदा म त्यसलाई ब्राह्मण भन्दिन। त्यस्तालाई केवल “भो” भनेर सम्बोधन गर्नुपर्ने भन्छु, जोसंग राग, द्वेष, मोह बाँकी छ। राग, द्वेष, मोह नभएका, केही कुरा पाउने इच्छा नभएकालाई म ब्राह्मण भन्दछु।

घटना- उपरोक्त गाथा भगवान् बुद्धले जेतवन महाविहारमा बस्नुभएको बेला एउटा ब्राह्मणको कारणमा भन्नुभएको थियो।

बुद्ध कालिन समयमा एउटा ब्राह्मणले यसरी सोचे- “श्रमण गौतमले आफ्ना श्रावकहरूलाई ब्राह्मण भन्नुहुन्छ। म पनि एउटी ब्राह्मणीको कोखबाट जन्मेको हुँ। मलाई पनि ब्राह्मण भन्न योग्य छ।” यसरी सोची यही कुरा लिएर भगवान् बुद्धकहाँ भन्न गए।

अनि त्यस ब्राह्मणलाई बुद्धले भन्नुभयो- “ब्राह्मण ! एउटी ब्राह्मणीको कोखबाट जन्मेको हुँदा म कसैलाई ब्राह्मण भन्दिन। जो व्यक्ति अकिञ्चनं अर्थात् केही कुरालाई ‘म’ वा ‘मेरो’ भनी संग्रहित गरेर राख्दै त्यस्ता क्लेश नभएकालाई नै म ‘ब्राह्मण’ भन्दछु। यसरी आज्ञा भएर भगवान् बुद्धले उपरोक्त गाथा भन्नुभयो। ❖

प्राज्ञ रीना तुलाधर (बनिया)
‘परियत्ति सद्धम्म कोविद’

धर्मप्रचार समाचार

परियत्ति विशारद गोष्ठी

नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षा स्वर्ण महोत्सवको उपलक्ष्यमा २०७० फागुन २४ गते शनिवारका दिन विश्वशान्ति विहार मीन भवनमा परियत्ति विशारद गोष्ठी सम्पन्न गरिएको समाचार छ।

उक्त कार्यक्रम परियत्ति विशारद गोष्ठी उपसमिति नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षा स्वर्ण महोत्सव मूल समिति २०७० को आयोजनामा सम्पन्न भएको थियो।

परम पूज्य गुरुजीप्रति असीम श्रद्धाञ्जली-२

पूज्य गुरुजीको सफल जीवन यात्रा

पूज्य गुरुजी श्री सत्यनारायण गोयन्काजीको जन्म बुबा श्री गोपीरामजी र माता रामीदेवीजीको कोखबाट बर्मामा भएको थियो। उहाँ तेन्त वर्षको हुँदा उहाँको ठूलो बुबा द्वारकादासजीको छोरा नभएको कारण उनलाई गोद लिए। गोयन्काजीलाई बाल्यकाल देखि नै टाउको दुखाईका रोग माईग्रेन थियो। किशोरावस्थामा वर्षको एक दुईपटक आक्रमण गर्ने यो रोग युवा अवस्थासम्म पुग्दा प्रत्येक दुई हप्तामा हुन थाल्यो। यस रोगलाई निको पार्न अनेक उपचार गरियो, देश-विदेशका ठूला-ठूला डाक्टरद्वारा उपचार गरियो तर रोग निको भएन। परिवारका सबै सदस्य चिन्तित र प्रकाण्ड डाक्टरको खोजी गर्दै थाकिसकेका थिए। अन्य कुनै औषधि नभएको कारण दुखाई सहन गर्न मर्फीनको सुई लिन बाध्य थिए। भविष्यमा मर्फीनको नशालाग्न सक्ने सम्भावना थियो अतः यसको विकल्प खोज्नु अत्यन्त जरुरी थियो। यस्तो अवस्थामा उहाँका एकजना निकट मित्र उ छाँ ठूलो सयाजी ऊ वा खिनको शिविरमा जाने सल्लाह दिए।

कट्टर हिन्दू सनातनी धर्मका अनुयायी भएको कारण अन्य धर्ममा दिक्षित होला भन्ने डर हुँदा हुँदै पनि दश दिवसीय शिविरमा सामेल भए। सन् १९५५ सेप्टेम्बर १ को दिन उहाँको जीवनको एउटा महत्वपूर्ण दिन सावित भयो। एक किसिमले अभिशाप भै बनेको टाउको दुख्ने रोग अब बरदान सावित भयो। शिविरमा मनको विकार संगसंगै टाउको दुखाईको भयंकर रोग पनि शान्त हुँदै गयो। अब त्यो दुखाई कहिल्यै पनि आएन। जीवनले एउटा नयाँ मोड लियो।

आफू रोगी भए पनि व्यापारिक क्षेत्रमा अति सफल थिए। खूब धन आर्जन भएको थियो। यसैको कारण समाजका विभिन्न संघ संस्थाका उच्च पदमा बाँधिएका थिए। समाजका एक प्रतिष्ठित धनाह्वय, सुप्रतिष्ठित व्यक्तित्वको रूपमा चिनिन्थ्यो। एउटा सफल सामाजिक जीवन थियो।

धन कमाउने यस्तो लगाव हुँदा हुँदै पनि धर्म प्रतिको आस्था, पूजा-पाठ, ग्रन्थ अध्ययन, नीति नियम पालनामा कुनै कमी थिएन। तर दश दिनको पहिलो

शिविरमा नै ती सत्संग, विभिन्न दार्शनिक वाद-विवाद भक्ति-भावावेषको परिवेष भन्दा निककै माथिको आध्यात्मिक क्षेत्रको अनुभव भयो। मानौं हिलो मैलोमा फ्याँकिएको पदार्थ स्वच्छ, निर्मल, कञ्चन जलले पखालिएर असल हीरा बने भै दश दिनमा सत्यको दर्शनले शारीरिक तथा मानसिक तनावबाट विमुक्त परिशुद्ध बन्यो। वर्षौंदेखि गर्दै आएको करुण भक्तिमय अनुनय-विनय, रुदन-क्रन्दनबाट जुन प्राप्त भएन त्यो विपश्यनाबाट प्रत्यक्ष अनुभव भयो। कसैको सामू गिड्गिडाएर प्राप्त हुँदैन स्वयं पुरुषार्थ गर्नुपर्छ, विकार जगाउने काम स्वयं आफूले बेहोशीमा गरे त्यसबाट विमुक्त हुने काम पनि आफैले गर्नुपर्छ भन्ने कुरा बुझियो। विकार-विमुक्त हुने इच्छा पूरा भयो, परिश्रम फलदायी भयो। जीवन सफल भयो।

यो एकतर्फ विपश्यना विद्याको कमाल थियो। अर्को तर्फ पूज्य गुरुदेव सयाजी ऊ वा खिनको कमाल थियो। पूज्य गुरुदेवले यही हीरालाई १४ वर्षसम्म पोलिश गरेर सारा आकाशमा प्रकाश फैलाउन सक्ने सूर्य समान बनाइदिनु भयो। उहाँको अद्भूत प्रशिक्षण र निरिक्षणले निखारिएर सुप्रतिपन्न, समिचिन, सत्यवादी, वाकवादी व्यक्तित्वको उत्पादन भयो। पूज्य गुरुदेव सयाजी ऊ वा खिनको प्रबल धर्म कामना थियो कि म्यान्मारलाई भारतबाट विपश्यनाको जुन अनमोल धर्म रत्न प्राप्त भएको थियो, त्यो ऋण चुकाउन यो विद्या भारतलाई पुनः फर्काउन सकियोस्। उहाँलाई पूर्ण विश्वास थियो आजको भारतमा यस्ता अनेक व्यक्तिहरू जन्मिएका छन् जो अमित पुण्यपारमिताका धनी छन् र उनीहरूले आफ्नो पुरातन अनमोल विद्यालाई पूर्ण रूपले स्वीकार गर्नेछन् र त्यसलाई सम्पूर्ण भारतमा मात्र होइन कि सकल विश्वमा प्रसारण गर्ने काममा दिलो ज्यान दिएर लाग्नेछन्। उहाँलाई यो पनि विश्वास थियो कि विश्वको विभिन्न भागमा यस्ता पारमी सम्पन्न मानिसहरू जन्मिएका छन् जो यो अनमोल रत्नको प्रतिक्षामा छन्। यसलाई पाएर उनीहरू धन्य हुनेछन् र यसको प्रसारणमा ठूलो योगदान पुऱ्याउनेछन्। पूज्य गुरुदेव ऊ वा खिनको यस्तो गहन जिम्मेवारी पूरा गर्न आवश्यक सम्पूर्ण गुणहरू एकट्टा गरेर

बनाएको कुनै उद्योगबाट उत्पादित औजार भैं गुरु गोयन्काजी सम्पूर्ण जगतका लागि उपयुक्त सावित भयो । गुरुदेव सयाजी ऊ वा खिन आफ्ना सपना साकार पार्न योग्य व्यक्तित्वको चयन गर्नुमा पूरापूरा सफल हुनुभयो ।

आफ्नो शिष्य पूज्य गुरुजी सत्यनारायण गोयन्कालाई अत्यन्त करुण चित्तले विधिवत रूपमा विपश्यनाको आचार्य पदमा प्रतिष्ठापन गर्नुभयो र अत्यन्त मङ्गल मैत्रीले धर्म अभिषेक गर्नुभयो । २० जून १९६९ मा धर्मको अनमोल रत्न आफ्नो शिष्यको साथ भारत फर्काइयो । भारत आएको एक महिना पछि नै शिविर सञ्चालन गर्न प्रारम्भ भयो । पहिलो शिविरमा नै आफ्ना माता पितालाई सहभागी बनाई उहाँहरू प्रतिको ऋणबाट विमुक्त हुनुभयो । यसपछि त लगातार शिविर चल थाल्यो । शिविरको सफल सञ्चालन देखेर गुरुदेव सयाजी अत्यन्त प्रसन्न रहनुहुन्थ्यो ।

सयाजी भारतको ऋणबाट मुक्त हुन चाहनुहुन्थ्यो, गोयन्काजी गुरुको ऋणबाट मुक्त हुन चाहनुहुन्थ्यो । अतः उहाँबाट सञ्चालन गरिने दश दिवसीय शिविरमा सयाजी कै नियम अनुसरण गरेर शिविरको प्रारम्भ सयाजीद्वारा पाठ गरिएको पढानको पारायण बजाइन्छ । आनापानको शुरुआतमा सयाजीलाई स्मरण गर्दै “जय जय जय गुरु देवज्यू जय जय कृपा निधान ... गुरुवर तेरे प्रतिनिधि दे ऊँ धरमका दान” पाठ गरिन्छ । शिविरको समय सारिणी, निर्देशन, तीन-साढे तीन दिनसम्म आनापानको अभ्यास, चौथौं दिन विपश्यना, दशौं दिन मैत्री, एघारौं दिन शिविर समापन, साँझको प्रवचन, शिविरमा साकाहारी भोजन आदि सबै सयाजीको शिविरको अनुसरण नै हो । आफ्नो गुरु प्रतिको अनन्त श्रद्धा र कृतज्ञता दशौं दिनसम्म सुन्न पाइन्छ ।

जसरी सयाजीको मनमा धर्म कामना जाग्यो त्यसरी नै गोयन्काजीको मनमा पनि धर्म कामना जाग्यो । पछिल्लो लगभग दुई सहस्राब्दीको अन्तरालपछि जुन देशबाट भारतलाई आफ्नो पुरातन विपश्यना सम्पदा पुनः प्राप्त भयो, त्यस देश प्रति भारतका विपश्यी साधक आफ्नो कृतज्ञता प्रकट गरुन् । यसका साथसाथै सारा विश्वमा जो लाखौं मानिसहरूले विपश्यनाबाट लाभ उठाएका छन्, उनीहरू पनि म्यान्मार प्रति कृतज्ञता प्रकट गरुन् । यस धर्म कामनालाई पूरा गर्न सयाजीको जन्म

शताब्दी वर्ष सन् १९९९ मा धर्मभूमि म्यान्मारको लागि एउटा ऐतिहासिक तीर्थ-यात्राको योजना बन्थ्यो । सयाजीको धर्मयात्रामा पाँच महादेशका ३२ देशहरूबाट लगभग ७५० जना तीर्थयात्रीहरू याङ्गु पुगे । पावन इन्टरनेशनल मेडिटेशन सेन्टर, सयातैजीको विपश्यना केन्द्र, लेडी सयाडोको पावन भूमि आदि स्थानमा ध्यान गरेर धर्मको शुद्ध तरङ्ग अनुभव गर्न पाए । विशाल विपश्यी परिवारले विपुल प्रीतिप्रमोदको अनुभूति गर्‍यो । यो एक किसिमले गोयन्काजीको सुसफल धर्म यात्राले प्राप्त गरेको पुरस्कार थियो ।

गुरुजी गोयन्काजीमा अद्भुत गुणहरू विद्यमान थिए । उहाँ अत्यन्त दुरदर्शी हुनुहुन्थ्यो । २५०० वर्ष अगाडिको यो पावन विद्या भारतबाट विलीन भयो र भविष्यमा फेरि विकृत हुने सम्भावना धेरै थियो । अतः बुद्धको मूलवाणीलाई सुरक्षित राखिनुपर्छ, भन्ने उहाँको धर्मकामना थियो । यसको लागि “विपश्यना विशोधन विन्यास” को गठन गरियो । यस संस्थाद्वारा त्रिपिटकका सबै ग्रन्थ र यससंग सम्बन्धित सबै साहित्य गरेर जम्मा १४० वटा पालि ग्रन्थहरू देवनागरी लिपिमा प्रकाशित गरियो । साथै यसलाई सीडी-रोममा सातवटा लिपि देवनागरी, रोमन, बर्मी, थाई, श्रीलंका, कम्बोडियन र मंगोलमा पढ्न सक्ने भयो । यसरी बुद्धवाणी अब सदियौंसम्म सुरक्षित हुनेभयो । उहाँको सुदुरदर्शी र सुविवेकशील निर्देशन पाएर विपश्यना विशोधन विन्यासले अत्यन्त सारगर्भित काम गरेको छ । यस कार्यलाई विश्वले सदियौंसम्म बिसर्नेछैन ।

उहाँ सानैदेखि कविता लेखन र वाचन गर्ने कार्यमा सहभागी भइरहन्थे । बाल्यकालदेखि नै पुस्तकहरू अध्ययन गरिरहने हुँदा भाषाको ज्ञान हुनुका साथै लेखन कार्यमा पनि त्यत्तिकै उत्कृष्ट हुनुहुन्थ्यो । उहाँमा यही कला कौशल विद्यमान रहेको हुँदा दोहा लेखन तथा किताब लेखन कार्य अधि बढ्यो । आफ्ना अनुभवलाई स्रोताले बुझ्ने भाषामा स्पष्ट, सुन्दर उदाहरण सहित प्रस्तुत गर्न सक्नु उहाँको अति उत्कृष्ट कला हो । उहाँको स्पष्ट उच्चारण, निर्भिक, निश्चल, करुणापूर्ण उद्घोष जो सुकै को मनमा अविस्मरणीय रहन्छ । उहाँको धर्ममय जीवनयात्रा सुसफल हुनुको यो एउटा कारण हो ।

उहाँले सन् १९९७ मा पूज्य गुरुदेव सयाजी उ

वा खिन तथा म्यान्मार प्रति कृतज्ञता व्यक्त गर्नका लागि “ग्लोबल पागोडा” को निर्माण गर्ने निर्णय गर्नुभयो । उहाँको निर्देशन बमोजिम यो विशाल विपश्यना स्तूपको निर्माण कार्य पूरा भएको छ र यस स्तूप (चैत्य) मा ८ हजार साधक-साधिका एकसाथ बसेर ध्यान गर्न सक्छन् । करिब १०० करोडको लागतमा सम्पन्न यस स्तूप ३१५ फिट अग्लो र यस भित्र २८० फिट व्यासको विशाल हल छ । यस स्तूपको भित्तामा बुद्ध जीवनी सम्बन्धित घटनाहरू चित्रण गरिएका छन् । भगवान् सम्यक सम्बुद्धको धर्मलाई सदियौंसम्म चीर स्थाई राख्ने उद्देश्यले निर्माण गरिएको यो स्तूपले सदियौंसम्ममा असंख्यको कल्याण गर्नेछ, मंगल गर्नेछ । उहाँले आफ्ना गुरुदेव सयाजी ऊ बा खिनको जन्म शताब्दीको अवसर मा दीर्घ शिविर सञ्चालन गर्न “धम्म तपोवन” बनाउने निर्णय गर्नुभयो । जहाँ अहिले ४५ दिवसीय र ६० दिवसीय शिविरहरू सञ्चालित छन् । त्यस्तै विपश्यी साधकहरूको आदर्श ग्राम बनाउने उद्देश्यले “सयाजी ऊ बा खिन ग्राम” को स्थापना गर्ने निर्णय पनि गर्नुभयो ।

आफ्नो गुरु सयाजीको सदित्छा पूरा गर्नका लागि गुरुजी सधैं तत्पर रहनुहुन्थ्यो । उहाँले पश्चिमी तथा अमेरिकी देशमा जानुभई शिविर सञ्चालन गर्नुभयो । थुप्रै प्रवचनहरू दिनुभयो जस अनुसार त्यहाँका थुप्रै नागरिकहरूले धर्मलाभ गर्ने अवसर पाए । यसरी विश्वभर धर्म फैलाई अधिकांश मानिसहरूलाई सुख शान्ति बाँड्ने पूज्य गुरुदेवको इच्छा साकार पार्न सफल हुनुभयो । लगभग १५० देशका मानिसहरूले विपश्यनाबाट लाभप्राप्त गरेका छन् । १७१ वटा स्थाई निवास भएका ध्यानकेन्द्र छन् भने २०० वटा भन्दा बढी अस्थायी ध्यानकेन्द्र छन् । लगभग एकहजार जना सहायक आचार्य छन् ।

उहाँले गुरुदेव सयाजीबाट जिम्मेवारी पाएपछिको ४४ वर्षमा यति धेरै सफलता हासिल गर्नुभयो । अनेक जन्मदेखिको संचित पूण्य पारमि भएकै कारण यस्तो सम्भव हुनगयो । यस जीवनमा गरेका अनेक पूण्य कर्मले आगामी जन्ममा अवश्य धर्मबल प्रदान गर्नेछ । सदैव यस्तै पूण्यभागी बनिरहुन् । सदैव यस्तै मार्ग निर्देशकको प्रार्दुभाव भइरहुन् ।

भारतप्रति बर्माको ऋण चुक्ता गर्ने सयाजीको अभिलाषा पूरा भएको छ । विपश्यनाद्वारा समाजको से

वा गरेको कारण उहाँलाई अनेक अलंकारहरूद्वारा विभूषित गरिनुले यसको पुष्टि हुन्छ । उहाँ विगतमा निम्न अलंकारहरूद्वारा विभूषित हुनुभयो ।

- पूर्वी “बर्मी सिविल सरकार” ले उत्कृष्ट समाज सेवाका लागि “वर्णकीर्ति” नामबाट सम्मानित गरियो ।
- अखिल भारतीय भिक्षु संघद्वारा “धर्ममूर्ति” अलंकारले विभूषित गरियो ।
- वर्तमान बर्मी सरकारले राज्य अतिथिको रुपमा आमन्त्रित गरेर “महासद्धम्मजोतिर्धज” को उच्च मान उपाधिद्वारा सम्मानित गरियो ।
- बर्माको प्रसिद्ध “पगो महाविहार” बाट “महाउपासक विश्व विपश्यनाचार्य” को उपाधिद्वारा विभूषित गरियो ।
- बर्माको “करेन” जातिका प्रमुख विहारको तर्फबाट “आधुनिक अशोक” नामले घोषणा गरेर सम्मानित गरियो ।
- नव नालन्दा महाविहार (पालि संशोधन केन्द्र) नालन्दाले मानद डाक्टरेट “विद्यावारिधि” द्वारा सम्मानित गरियो ।
- सारनाथको तिबेटन रिसर्च इन्स्टीच्यूटले “विद्या वागपति” को मानद डाक्टरेटको उपाधिद्वारा सम्मानित गरियो ।
- महाबोधि सोसाइटी अफ इन्डियाले “विपस्सना-गमचक्रवती” को उपाधिले सम्मानित गरियो ।
- श्रीलंका सरकारले राज्य अतिथिको रुपमा आमन्त्रित गरेर राष्ट्रपति महामहिम श्री महिंद राजपाक्षेले “जिन सासन शोभन पटिपत्तिधज” नामक उपाधिले विभूषित गरियो ।
- यसै समय श्रीलंकाको भिक्षु महासंघको सर्वोच्च संस्था “कोट्टे श्री कल्याणी सामग्रही महासंघ सभा”ले विश्व भरमा बुद्ध शासनको अपूर्व भूमिका निर्वाह गरेको कारण “परियत्ति विसारद” (मास्टर अफ डाक्टरेन) को सम्मानजनक उपाधि प्रदान गरियो ।
- आधुनिक युगमा सारा विश्वमा विपश्यनाको प्रचार गर्ने प्रथम सद् गृहस्थ भएको कारण श्रीलंकाको तर्फबाट “अगग महा धम्म पचारक” उपाधि दिएको थियो । गोयन्काजी द्वितीय बुद्ध शासनको प्रारम्भमा “अग्र” उपाधि पाउने पहिलो गृहस्थ उपासक हुनुभयो ।
- संसारभर शान्ति स्थापना गर्ने कार्य गरेको कारण सन् १९९३ मा भारत सरकारद्वारा “पद्म भूषण”द्वारा सम्मानित गरियो ।

(साभार- ‘विपश्यना’ २०७० आश्विन/कार्तिक वर्ष ३० अङ्क ६/७)

बौद्ध विश्वास (द्वितीय भाग)–१५

के.श्री धम्मामन्द
अनुवादक- बरदेश मानन्धर

निर्वाण

निर्वाण परम सुख हो । यो अनन्त सुखको लौकिक भन्दा अलगको अवस्था हो । इन्द्रियहरूको वसमा प्रमादी भएर निर्वाण सुखलाई अनुभव गर्न सकिंदैन । बरू तिनीहरूलाई शान्त पारेर मात्रै सकिन्छ ।

बुद्ध धर्मको अन्तिम लक्ष निर्वाण हो । तर निर्वाण भनेको के हो ? निर्वाण वास्तविक रूपमा के हो भन्ने जान्न सजिलो छैन-बरू निर्वाण के होइन भनेर जान्न सजिलो छ ।

निर्वाण केही पनि नभएको वा निर्मूल होइन । के बुद्धले केही पनि नभएको को लागि आफ्नो परिवार र राज्य त्याग गर्नु भएको थियो र ४५ वर्ष सम्म उपदेश दिनु भएको थियो ?

निर्वाण स्वर्ग होइन । बुद्धको धेरै शताब्दी पछि केही बौद्ध निकायहरूले (समूहहरूले) निर्वाणलाई स्वर्गको रूपमा वर्णन गर्न थाले । निर्वाणलाई स्वर्गिय भूमि तुल्य गर्नुमा उनीहरूको उद्देश्य कम बुद्धि भएकाहरूलाई चित्त बुझाउन र उनीहरूलाई आफ्नो निकाय तर्फ आकर्षित गर्नु नै थियो । निर्वाणको लागि प्रयास गर्नुको मतलब एउटा रमाइलो ठाउँ जहाँ सबै राम्रा छन् र जहाँ सबै अनन्त सुखको आशा गर्नु भन्ने देखियो । यो एउटा ज्यादै राम्रो दन्त्यकथा हुन सक्तछ तर बुद्धले अनुभव गर्नु भएको निर्वाण यो होइन । ब्राह्मण धर्मले देखाएको जस्तो स्वर्गको बुद्धले खण्डन गर्नु भएन । तर बुद्धलाई यो कुराको ज्ञान थियो कि स्वर्ग पनि संसार भित्रै छन र साँच्चैको (अन्तिम) विमुक्ति त संसार भन्दा बाहिरै छ । बुद्धले यो कुरा बुझेको थियो कि निर्वाण तर्फको बाटोले संसार भन्दा बाहिर सम्म पुऱ्याउँदछ ।

यदि निर्वाण कुनै स्थान होइन भने निर्वाण कहाँ छ त ? जसरी आगोको अस्तित्व रहेको हुन्छ त्यहीँ त्यसै गरी निर्वाणको अस्तित्व पनि रहेको छ । तथापि आगो वा निर्वाणलाई राख्ने कुनै स्थान छैन तर जव तिमीले काठका टुक्राहरू रगड्छौ तर घिसण र ताप आगो बल्नको लागि उपयुक्त अवस्थाहरू हुन् ! त्यसरी नै जव मान्छेको मनको अवस्था त्यस्तो हुन्छ कि ऊ क्लेशबाट मुक्त हुन्छ, तब निर्वाण सुख प्राप्त हुन्छ ।

तपाईंले निर्वाणको अनुभव गर्ने पछि । तपाईंले आँपको स्वाद थाहा पाउनको लागि एउटा आँप चाख्नु पर्दछ । जब सम्म तपाईंले यस परम अवस्थाको अनुभव गर्नु हुन्न, तब सम्म तपाईं यो वास्तवमा कस्तो छ भनेर कल्पना मात्रै गर्न सक्नु हुन्छ । तिनका लागि जसले सिद्धान्तमा जोड दिन्छ, उनीहरूका लागि ग्रन्थहरूले केही मद्दत गर्न सक्छ । ग्रन्थहरूका अनुसार निर्वाण कुनै मिश्रण नभएको सुखको एउटा लोकोत्तर अवस्था हो । तर यो सम्भनुस् कि निर्वाण सुख इन्द्रियहरूद्वारा अनुभव गर्न सकिंदैन ।

एकपल्ट सारीपुत्र महास्थवीरले अर्को एक भिक्षुलाई भन्नु भयो-मित्र हो, निर्वाण सुखकर छ । त्यस भिक्षुले प्रश्न गरे-तर थेर सारीपुत्र, यदि त्यहाँ कुनै सम्वेदना नै छैन भने यो कस्तो सुख हो । सारीपुत्रले भन्नुभयो-यो मात्र सुख हो, त्यसमा कुनै सम्वेदना छैन” । सारीपुत्रको जवाफ बुद्धको यो शब्दहरूले पुष्टि गर्दछ-जति पनि अनुभव गरिन्छ, विदित हुन्छन् ती सबै दुःख हुन् ।

तर निर्वाण आफै ब्याख्या गर्न र परिभाषा दिन नसकिने छ । जसरी अन्धकारलाई यसको उल्टो प्रकाशबाट मात्रै, निश्चलता, यसको उल्टो चलता (चली रहने) बाट मात्रै बुझाउन सकिन्छ । त्यसरी नै निर्वाण पनि यसको उल्टोबाट मात्रै वर्णन गर्न सकिन्छ । सबै दुःखहरूको पूर्ण निर्मूल । जसरी प्रकाश नहुने समयमा अन्धकार हुँन्छ, जसरी चली नरहने अवस्थामा निश्चलता हुन्छ, त्यसरी नै निर्वाण सबै ठाउँमा छ जहाँ दुःख, परिवर्तन र अशुद्धता हुँदैनन् ।

चिलाउने खटेरा आइरहेको विरामीलाई उसको घाउमा चिलाउँदा अस्थायी मुक्ति पाउँछ जुन एक प्रकारको सुख नै हो । तर छिट्टै नै नङ्गले गर्दा घाउ फेरि फोहर हुन्छ, र उसको रोग लम्बिन्छ । रोगबाट पूर्ण छुटकारा पाउनुको आनन्द शायदै घाउमा चिलाउँदा पाएको क्षणिक आनन्द सँग दाँज्न सकिन्छ । त्यसरी नै काम इच्छाहरूको तृष्णाले अस्थायी सुख मात्र दिन्छ जसले यस संसारको जीवन लम्ब्याउँदछ । सांसारिक रोगको निर्मूल-निर्वाण हो । जन्म, जरा, ब्याधी, मरण, शोक, सन्ताप र असन्तुष्टीका दुःखहरूका कारण भएका तृष्णाको

अन्त्य नै निर्वाण हो । निर्वाणमा छुटकाराको आनन्दलाई अस्थायी सुख सहितको सांसारिक सुख सँग सायदै दाज्न सकिन्छ ।

निर्वाण के हो भनेर कल्पना गर्नु खतरापूर्ण छ-बरू निर्वाणका लागि आवश्यक आधारहरू कसरी तयार गर्ने, भित्री शान्ति र दृष्टि विशुद्धि गर्ने जसले निर्वाण तिर लग्छ- भन्ने खोज्नु श्रेयस्कर छ । बुद्धका सल्लाहहरू मात्र अनुसरण गर उहाँका शिक्षालाई व्यवहारमा लगाऊ । लोभ, द्वेष, मोहमा आधारित तिम्रा क्लेशबाट मुक्त होऊ । तिमीले सबै इच्छाहरूबाट पूर्ण रूपले आफूलाई शुद्ध पार र तिमीले पूर्ण रूपमा 'म' भन्ने नभएको कुरा बुझ्नु पर्दछ । तिमीले शुद्ध नैतिक आचरणको जीवन विताउनु पर्छ र तिमीले अटुट रूपले भावना अभ्यास गर्नु पर्दछ । कडा मिहेनत गरेर तिमीले आफूलाई सबै स्वार्थीपना र अज्ञानताबाट मुक्त पार्नुपर्छ । सबै संसारिक वस्तुहरूबाट अनाशक्त हुन सिक्नु पर्दछ । यदि कुनै वस्तु वा व्यक्ति प्रति कुनै आशक्ति छ भने वा कुनै व्यक्ति वा वस्तु प्रति द्वेष छ भने तिमीले कहिल्यै पनि निर्वाण प्राप्त गर्ने छैनौं । किनकि निर्वाण, आशक्ति वा द्वेष, मन पर्ने वा मन नपर्ने सबैका विपरितहरूबाट निर्वाण अलग्ग छ ।

जब त्यस परम अवस्था प्राप्त गरिन्छ, तिमीले अहिले आशा गरिरहेको यस संसारिक जीवनलाई राम्ररी बुझ्ने छौं । तिमीले जीवित र निर्जीव सबैको दुःख अनित्य अनात्मालाई बुझ्ने छौं । कुनै पनि भिक्षु वा पुस्तकले तिमीलाई यस परम अनुभूति बारे कहिल्यै सिकाउने छैन । तिम्रा दिवा सपनाहरू नाश हुने छन् । हावामा कुनै महल बनाइने छैन । आवेशहरूको अन्त्य हुने छन् । जीवनका सङ्घर्षहरू खत्तम हुने छन् । प्रकृतिका प्रकृयाहरूको अन्त हुने छन् । सबै भन्दा सुखको अवस्था निर्वाण प्राप्त गरी सके पछि तिम्रा सबै चिन्ता, दुःख, जिम्मेवारी, वाधा, बोभ शारीरिक एवं मानसिक अस्वस्थता र आवेशहरू हराएर जाने छन् ।

मूर्ति-पूजा

बौद्धहरू मूर्ति - पूजकहरू होइनन् बरू आदर्श-पूजकहरू हुन् ।

बौद्धहरूमा पनि बुद्धको मूर्ति राख्ने र बुद्धलाई सम्मान गर्ने चलन भएता पनि बौद्धहरू मूर्ति पूजक

होइनन् । साधारणतया मूर्ति-भक्त भन्नाले आफूलाई थाहा नभएका विभिन्न देव-देवीहरूको विभिन्न आकार प्रकारका मूर्ति स्थापना गरी ती देव-देवीहरूलाई भक्ति गर्ने भन्ने जनाउँदछ । यसरी गरिने प्रार्थना (भक्ति) यी देवताहरू सँग निर्देशन एवं संरक्षणको लागि गरिने अनुरोध हो । सुस्वास्थ्य, धन, सम्पत्ति र विभिन्न आवश्यकताहरू प्रदान गरिदिने वरदान दिनको लागि यी देव देवीहरूसँग प्रार्थना गरिन्छ । आफूहरूले गरेका पापहरूको मोचन गरि दिन पनि प्रार्थना गरिन्छन् ।

बुद्ध-मूर्तिलाई गरिने पूजाको अर्थ भिन्नै छ । यस संसारमा जन्मेकाहरू मध्ये सबैभन्दा उच्च, बुद्धिवान, हितकारी, दया-करुणा भएको र पवित्र पुरुषको प्रतिक स्वरूप नै बौद्धहरूले बुद्ध-मूर्तिलाई गरिने पूजाको अर्थ भिन्नै छ । यस संसारमा जन्मेकाहरू मध्ये सबैभन्दा उच्च, बुद्धिवान, हितकारी, दया-करुणा भएको र पवित्र पुरुषको प्रतिक स्वरूप नै बौद्धहरूले बुद्ध-मूर्तिलाई आदर गर्दछन् । यो एउटा ऐतिहासिक तथ्य हो कि उक्त महामानव साँच्चैकै यस संसारमा जन्म लिनु भएको र मानवतालाई ठूलो मद्दत गर्नु भएको थियो । बुद्धलाई पूजा गर्नुको अर्थ ढुङ्गा या धातुका मूर्ति प्रति नभै उहाँलाई सम्मान प्रकट गर्नु, आराधना गर्नु एवं आस्था प्रकट गर्नु हो ।

सभ्य संसार भरीका पुस्तौं पुस्ता देखिका लाखौं जनतालाई प्रभावित गर्दै आएका बुद्धका महान गुणहरूको सम्झना गर्न, बुद्धलाई आफ्नो हृदयमा स्मरण गराउन, बुद्धको-मूर्तिले मद्दत गर्दछ । बौद्धहरूले बुद्ध-मूर्तिलाई मनको शान्ति प्राप्त गर्नको लागि एकाग्रताको एउटा आरम्भण र प्रतिकको रूपमा लिन्छन् । जब बौद्धहरूले बुद्ध-मूर्तिलाई हेर्छन्-उनीहरू कलह-भगडाको विचारलाई हटाउँछन् र शान्ति, स्वच्छता, शान्तपना र निश्चलता बारे मात्र सोच्छन् । यस मूर्तिले त्यस महान पुरुषलाई सम्झन लगाउँछ र वहाँका उदाहरण एवं शिक्षाहरूलाई अनुशरण गर्न उत्साह दिन्छ । सच्चा बौद्धहरूको दिलमा आफ्नो गुरुको सजीव उपस्थितिको अनुभव हुन्छ । यस्ता अनुभूतिले उनीहरूको पूजा सजीव एवं अर्थपूर्ण बनाउँछ । बुद्ध मूर्तिको स्वच्छताले उनीहरूलाई विचार र आचरणले सही बाटो अपनाउन प्रभावित र उत्साहित पार्दछ ।

क्रमशः

सुख र शान्तिको लागि बुद्ध धर्म-३

☞ देवकाजी शाक्य

बुद्ध धर्मको ठूलो ग्रन्थ अंगुत्तर निकायमा उल्लेख गरे अनुसार “साँच्चैको शान्ति र अरूसँग फलदायी वार्ताको लागि बुद्धले कटुवचन होइन, मीठो बोली बचन, अरूलाई दोष दिने, गाली गलौजपूर्ण शब्द र भाषा होइन, प्रस्तुत समस्याबाट उम्कन मद्दत मिल्ने भाषा बोल्नु पर्ने कुरामा ठूलो जोड दिनु भयो। बोल्दा शब्दका उच्चारणहरू, लेख्दा प्रकट गर्ने भावनाहरू र शैली यस्ता हुनु पर्दछ जुन डर, त्रास र भयबाट मुक्त सबैमा श्रद्धा र विश्वास जागृत गराउने हुनु पर्दछ। अन्तिम तर कम महत्त्वपूर्ण होइन आफूले खोजेको वा आफूले खोजेको विपरित अवस्था सामना गर्नु पर्दा पनि समभाव (उपेक्षा) अर्थात् विचलित न हुने अवस्थालाई मनमा अटल वा कायम गरिराख्न क्षमता पनि मानिसहरूमा विकास हुनुपर्दछ जसले गर्दा उनीहरूले अरूका कुरालाई महत्त्व दिई धैर्यपूर्वक ध्यान दिएर सुन्न सक्ने शक्ति उनीहरूमा आओस् र पूर्वाग्रह मनमा लिई अरूको मूल्याङ्कन गर्ने नहोउन्। यस्तो खालको वार्ताको लागि बुद्ध धर्मले तीन किसिमका अहंकारहरू— आफूलाई अरू भन्दा उच्च ठान्ने, नकारात्मक अर्थमा अरूको समान स्थानमा रहेका उद्घोष गर्ने र हीनताबोध (अरूको तुलनामा आफू कमजोर) ठान्ने प्रवृत्तिहरूलाई बाहिर सतहमा आउन नदिने कुरामा जोड दिन्छ। बुद्ध धर्म अनुसार सबभन्दा ठूलो कुरा कोही पनि व्यक्तिले आफूलाई कुनै पनि खास सिद्धान्तद्वारा लादिएको, कट्टर पछिलगु हुनु हुँदैन। बरु यसको सट्टा आफूलाई सत्य, तथ्य, वास्तविकता र यथार्थद्वारा निर्देशित बनाउने भावनामा अगाडि बढ्नु पर्छ। यसैलाई भाषा माध्यमद्वारा विश्व शान्ति स्थापना गर्ने भनिन्छ र यसैलाई हामी मानवीय भावनाबाट ओतप्रोत शान्ति भन्छौं। बुद्ध धर्मले संसारका मानिसहरूलाई एक अर्कामा मानवीय भावनाद्वारा प्रभाव पार्न खोज्छ, जसको फलस्वरूप सुख र शान्तिको स्थापना हुन जान्छ।

मानवीय बुद्धधर्मको विशेषता भनेकै यो कुनै पनि किसिमको विषमवादबाट अलग्ग छ, मुक्त छ। बहुपक्षीय सुभवुभक्ता, उदारता र सबै किसिममा सकारात्मक गुणहरू यसमा समाविष्ट छन् जसको विभिन्न धार्मिक विश्वास र सिद्धान्तद्वारा टीका टिप्पणी, विरोध नगरी

उच्च मूल्याङ्कन भएका छन्। यही मानवीय भाषा र भावनाको स्पर्श नै बुद्ध धर्मको खास सौन्दर्य हो र यही सौन्दर्य नै शान्ति र सुखको लागि मुख्य तत्त्व बनेको छ।

एकचोटि बुद्धले विद्वान र ख्यातीप्राप्त कहलिएको भनिएको कपिथक भन्ने व्यक्तिलाई यही मात्र सत्य अरू सबै भूठ भनेर कहिले पनि निष्कर्षमा नपुग्न भनेर अर्ती दिनु भएको थियो। बुद्धले भन्नुभयो— “कुनै खास कुरा वा विचारमा टाँसिएर रहनु र अरूको कुरा विचारलाई हेला गर्नु भनेको नीच प्रवृत्ति हो जसले समाजमा सुख र शान्ति ल्याउनमा नकारात्मक भूमिका खेल्छ र यही धारणालाई विद्वानहरूले ‘सिक्रीमा बाँधिएर रहनु हो भनेर अर्थ लगाउँछन्।’ बुद्धले धर्मलाई अर्थात आफ्ना उपदेश र शिक्षालाई ढुङ्गासँग तुलना गर्नुभएको छ, जुन ढुङ्गा खोला तरेर अर्को किनारमा पुग्न प्रयोग गरिन्छ। तर यो काम लाग्ने वस्तु भनेर काँधमा बोकेर हिँड्नुको लागि होइन। बुद्धले सिकाउनु भएको कुरा के हो भने राम्रै कुरो भए पनि जिद्दि गरेर त्यसैमा भ्रुण्डिएर बस्नु हुँदैन। अब हामीले सोच्नु पर्छ अधर्म कुरालाई कसरी त्याग्नु पर्दछ।

बुद्ध “धर्म” हो वा “दर्शन” ? यसलाई जे भने पनि हुन्छ, फरक पर्दैन। सत्यको लागि कुनै किसिमको खोल चाहिँदैन, लेवल वा चिन्तनको लागि कुनै चिन्हो राख्न जरूरी छैन। कुनै साम्प्रदायिक चिनो वा लेवल लगाउनु भनेको सत्यलाई स्वतन्त्रपूर्वक बुझ्न वाधा व्यवधान खडा गर्नु मात्र हो र यसले मानिसको चित्तमा हानीकारक पूर्वाग्रह मात्र पैदा गर्दछ। मानवीय बुद्ध धर्मले के कुरामा जोड दिन्छ भने हामी जब कोही मानिसलाई भेट्छौं, उसलाई हामीले मानवको रूपमा मात्रै हेर्नु पर्छ। राई, लिम्बू अथवा जर्मन, फ्रान्सेली अथवा अमेरिकन ब्राह्मण, क्षेत्री अथवा सुद्र र क्रिश्चियन, मुसलमान वा हिन्दू भनेर उसलाई भेदभावपूर्ण नजरले हेर्नु हुँदैन।

नेपालको राजनीतिक परिस्थितिको सन्दर्भमा यी माथिका बुँदाहरूलाई चिन्तन मनन गरी र हामीले सामना गरिराखेका समस्याहरूलाई तर्कयुक्त र विवेकशील समाधान दिन खोजौं।

अरूहरूप्रति सहिष्णुता —

यहाँनिर आएर निगन्थनाथ पुत्त (जैन महावीर)

को नाम चलेको चेला उपालीको बारे केही कुरा उल्लेख गर्नु अभिरूचिपूर्ण हुनेछ । उनीलाई कर्मको सिद्धान्त विषयमा तर्क वितर्क गरेर बुद्धलाई हराउन बुद्धकहाँ पठाएको थियो । अचम्म के भयो भने बुद्धका प्रभावशाली र बुद्धिमतापूर्ण कुराहरूबाट उनी अत्यन्त प्रभावित भए र फलस्वरूप उनी बुद्धको शरणमा आउने इच्छा प्रकट गरे । बुद्धले उनलाई हतार नगर्न उपदेश दिनुभयो र आफ्नो पुराना गुरुका अनुमति माग्न सल्लाह पनि दिनुभयो । तर उपालीले दोहऱ्याई दोहऱ्याई आफूलाई चेला बनाउन प्रार्थना गरे । बुद्धले उनको प्रार्थना स्वीकार गर्नु भयो तर आफ्नो पुरानो गुरुलाई आदर गौरव नछोड्नु पनि भन्नुभयो । अरूहरूप्रतिको सहिष्णुताको बुद्धको यो ज्वलन्त उदाहरण हो ।

बौद्ध नीति भनेको फरक सिद्धान्तप्रति सहिष्णु भाव र विविध जीवन पद्धति तौर तरिकाहरूमा पनि भिज्नु हो । भारतको ई.पू. तेस्रो शताब्दीको बादशाह अशोकले आफूलाई बुद्ध धर्मको साँच्चैको उपासक व्यक्तित्वको रूपमा परिवर्तन गरे र उनी सबैले अनुशरण गर्न लायकको सहिष्णुता र सद्भावनाको नमूना उदाहरणको रूपमा प्रस्तुत हुन सफल पनि बने । उनले राजाजाको उद्घोष गरे, “कसैले पनि कसैको धर्मलाई अनादर र अनास्था प्रकट गरी आफ्नो धर्मलाई मात्र आदर गौरव गर्नु हुँदैन र सद्भावनापूर्ण जीवन बाँच्न अरू धर्मको पनि इज्जत गर्नु पर्दछ ।”

बुद्धको विश्वव्यापी सन्देश –

बुद्धको लागि सन्देश भनेकै अहिंसा र शान्ति हो । कुनै पनि बहानामा कारण देखाएर लडाइँलाई उचित र न्याययुक्त मान्न सकिँदैन । यहाँ सम्राट अशोकले लडाइँको अनुपयुक्ततालाई बोध गरेर आफूलाई धर्म विजेता धर्म अशोकको रूपमा कसरी प्रमाणित गर्न सफल भए भन्ने उल्लेख गर्नु उपयुक्त हुनेछ । धम्मपद (बुद्धका अमृत वचन) ले भन्छ, “विजयी भएकाहरूले वैमनश्यता जन्माउँछ भने हार्नेहरू हीनताबोधमा बाँच्नु पर्ने हुन्छ । विजय र हारलाई त्याग गरेर मुक्त भएकाहरू शान्तपूर्वक बाँच्छन् ।” हामीले पढेका छौं बुद्धले कसरी रोहिणी नदीका बाँडफाँड विवादमा शाक्य र कोलियवीचको लडाइँलाई रोक्न सफल भए । बुद्धका वाणीद्वारा वज्जीहरूका विरुद्ध अजात शत्रुले गर्न खोजेका हमला रोकिएको थियो । धैर्यवान असल मानिसहरू जतिसुकै ठूला सैन्य बल भएपनि लडाइँमा असाध्य डरलाग्दा विद्रोहीहरूमाथि ठूलो

विजय र फाइदा हासिल गर्ने हुन्छ । युनेस्कोको वडा पत्रले प्रस्ट भनेको छ, “मानिसहरूका मनमा लडाइँ गर्ने कुरा पैदा हुन्छ भने, लडाइँ विरुद्धको कील्ला पनि मानिसहरूका मनभित्र नै सृजना गर्नु पर्छ ।”

बुद्धले आफूलाई तथागत भनेर सम्बोधन गर्नु हुन्थ्यो जसको अर्थ जो सत्यमा पुगेको छ र जसले सत्यलाई पत्ता लगाएको छ । उहाँले “अत्ता हि अत्तनो नाथो, कोही नाथ परो सिया ।” यो श्लोकको अर्थ अनुसार मनुष्यको स्थान उच्चतम भन्नु भएको छ । आफ्नो शरण आफै हो, अरू को हुन सक्छ ? आफ्नो मालिक आफू नै हो भने यो स्वअनुशासनबाट मात्र प्राप्त गर्न सकिन्छ । यो प्रसिद्ध पंक्तिको मुख्य सार भनेको तथागतले पथप्रदर्शन मात्र गर्नु हुन्छ, बाटो त आफै हिँड्नु पर्छ, पार गर्नु पर्दछ तर पूर्णमात्रामा बुझेर मात्र, अन्धाधुन्ध पछ्याउने होइन भन्ने हो । बुद्धले आफ्ना चेलाहरूलाई यस्तोसम्म भन्नुभयो कि आफूले मानेका गुरुले बताएका साँचो मूल्य मान्यताका कुराहरूप्रति पूर्ण रूपमा विश्वस्त नभएसम्म र तथागतका कुरालाई पनि हो होइन भनेर जाँचेर हेर्नु पर्छ ।

मानवीय दुईटै आध्यात्मिक र भौतिक

कल्याणमा जोड

बुद्धले आध्यात्मिक कल्याणको लागि मात्र होइन मानिसका सुख शान्ति र उच्चतम कुशल उद्देश्यहरू हासिल गर्न सहयोग पुग्ने नभइ नहुने साधनको रूपमा भौतिक कल्याणको बारे पनि ठूलो चासो राख्नु भयो । उहाँले मानव जीवनलाई कहिले पनि सामाजिक, आर्थिक र राजनीतिक अवस्था र परिस्थितिबाट अलग राखेर हेर्नु भएन । बुद्धले सामान्य र उच्चतम सुख दुईटैलाई वरावर जोड दिनु भयो । दीघनिकायको चक्रवर्ति सिंहनादसूतमा प्राचीन कालका राजाहरूले दण्ड दिएर कसरी चोरी डकैटी, हिंसा, अनैतिक कार्यकलापहरू र घृणित, निदर्शी र नीच कार्यहरूलाई डबाउन कोशिश गरे तर असफल भए भन्ने कुरा व्याख्या गरे । त्यही दीघनिकायमा कटदन्ट सूत्रले भन्छ, “जिगच्छा परमा रोगा” (भोक नै ठूलो रोग हो) यस्ता सजाय दिने तरिकाहरू समाजमा सुख र शान्ति ल्याउन असफल भए । सूत्रले भन्छ कि गरीब र भोक नै समाजमा नैतिक र आध्यात्मिक पतनका कारणहरू हुन् र तिनीहरूलाई निर्मूल पार्न मानिसहरूका आर्थिक उत्थान गर्नु पर्छ । गरीबको उन्मूलन देशमा शान्ति ल्याउन जरूरी छ ।

क्रमशः

अनन्त ज्योति श्रद्धेय भिक्षु सिङ्ग युनका धर्मचिन्तन-१२

अनुवाद- देवकाजी शाक्य

- १०१ -

- सामान्य व्यक्तिहरू पाँच इच्छाहरू र छ इन्द्रियहरूमा लड्नु हुन्छन्: सद्अभ्यासमा लागेकाहरू ध्यान भावनामा लागेर धर्म सुखको खोजी गर्छन् ।
- साधारण मानिसहरू सद्गुणी बन्ने विचार गर्छन्: उपलब्धि हासिल गरेर सद्अभ्यास गर्नेहरू प्रज्ञा प्राप्त गर्नमा एकाग्र हुन्छन् ।
- सामान्यजन दीर्घजीवन खोज्छन्: सद्अभ्यासीहरू धर्मका अन्त्यहीन जीवन खोज्छन् ।
- सामान्यजन अन्धविश्वासमा आसक्त हुन्छन्: सद्अभ्यास गर्नेहरू करुणा र अनात्ममा ध्यान दिन्छन् ।

- १०२ -

- सुख नै साँचो अर्थमा सम्पत्ति हो - धन होइन ।
- अज्ञानता नै साँचो अर्थमा गरिबी हो - धन अभाव होइन ।

- १०३ -

- चेतना असल वा खराब सबै कुराहरूमा प्रकट हुन सक्छ, जब तिम्रो मन स्वस्थ छ, तिम्री सुख शान्तिमा छौ ।
- जीवनहरू कसरी व्यवस्थापन गर्दछौ, त्यसबाट तिम्री साधु सन्त वा मूर्ख बन्छौ ।
- इच्छा गरिबी हो सन्तोष शुद्धभूमि सुखावती भुवन हो ।
- कारणहरू र अवस्थाबाट भाग्य निर्णय हुन्छ । धन सम्पत्ति र पद सम्मान आकाशमा तैरिरहने बादल समान हुन् ।

- १०४ -

- मानिसहरू इतिहास निर्माण गर्छन् ।
- इतिहासले मानिसहरूलाई यश कीर्ति दिन्छ ।

- १०६ -

- कारण र अवस्थाहरू उपलब्धिभन्दा पहिला आउँछन् ।
- बुद्ध प्रकृति चम्किला ऐना समान हुन् - मैला कसिंंगर नपरेको बेला यसमा चहकिलो ढङ्गाबाट बुद्ध प्रतिबिम्बित हुन्छन् ।
- चित्त खेत समान हुन्छ-उर्वरा भएको बेला यसले फल

प्रदान गर्छ ।

- उदारता भनेको छरिएका बीज समान हुन्छ - तिनीहरूले असल बाली प्रदान गर्छन् ।

- १०७ -

- अभ्यास र परिष्कारले क्लेशलाई पराजित गर्छन् ।
- अरूलाई परिवर्तन गर्नु प्रकाशलाई हस्तान्तरण गर्नु समान हो ।
- प्रज्ञा पुल निर्माण गर्नु हो ।
- बोधिसत्व पालनपोषण गर्ने आमा हुन् ।

- १०८ -

- प्रेमपूर्ण शब्दहरू वसन्तका शीतल समीर समान हुन्छन् ।
- असल भावयुक्त शब्दहरू हिउँदका घाम समान हुन्छन् ।
- सहृदयता एउटा बत्ती समान हुन्छ ।
- अन्तकरण रत्न समान हुन्छ ।

- १०९ -

- सत्यको खोजी गर्नु उकालो चढ्नु हो ।
- आस्था र विश्वास हुनु सत्यमा भर पर्नु हो ।
- उपदेश सुन्नु विमारलाई निको पार्नु हो ।
- प्रतिज्ञाको बल जरा जस्तो गहिरो हुन्छ ।

- ११० -

- समानता भनेको अरूलाई आफैजस्तो व्यवहार गर्नु हो । उनीहरूका अभिरूचिलाई पनि ध्यान दिएर काम गर्नु हो ।
- समानताको अर्थ भेदभाव र पूर्वाग्रह ग्रसित विचार छुटाउनु हो ।
- समानता भनेको सद्भावनाको अभिवृद्धि गर्न अरूप्रति सहनशीलता प्रदर्शन गर्नु हो ।
- समानता भनेको विचारहरू र सभ्यतालाई साभेदारी बनाउनु हो ।

- १११ -

- इच्छा छ भने लखौं माइलको दूरी पनि टाढा हुँदैन ।
- इच्छा छैन भने तिम्रै छिमेकी पनि टाढा हुन्छ ।

क्रमशः

बहिर यात्रा

नरेन्द्रनाथ भट्टराई

हाम्रा दुई आँखाले बाहिर मात्र हेर्दछन्, देख्दछन् र ती इन्द्रियका राजा मनद्वारा सञ्चालित हुन्छन् । एउटा अर्को आँखा छ त्यसलाई तेस्रो नेत्र भनिन्छ । त्यसलाई ज्ञान चक्षु पनि भनिन्छ । त्यो अन्तरमुखी छ । यो भित्र मात्र देख्दछ, ज्ञान चक्षु खुल्दा चर्म चक्षु बन्द हुन्छ, चर्म चक्षु खुल्दा ज्ञान चक्षु बन्द हुन्छ । आँखा बन्दको मतलब दुईटा परेला जोडिएका बेलालाई मात्र मान्न हुन्छ ।

मनको क्रियाकलाप रहुञ्जेलको अवस्था चर्म चक्षु खुलै भएको हुन्छ । ज्ञान चक्षु खुलेका बखत चर्म चक्षु खुला देखिए पनि त्यस बखत ती मनका अधिन हुँदैनन् ।

बाल्यकाल देखि बाहिरी यात्रालाई मात्र सत्य हो, यही यात्रावाट मात्र सुख पाइन्छ भनी बुबा आमा, परिवार समाजले यसैतिर मात्र उन्मुख गराएकोले, हामीलाई दिव्य चक्षु अर्थात् ज्ञान चक्षु पनि छ, अन्तर यात्रा पनि हुन्छ, त्यही वास्तविक यात्रा हो, त्यही यात्रावाट आफूलाई चिनिन्छ, आफूले सबैलाई चिनिन्छ, जान्नुपर्ने कुरा जानिन्छ भन्ने कुरा बिसिएर बाहिरै पाउने, अरूलाई नै जान्ने, अन्तवाट नै बुझ्ने प्रयासमा लागेर नै हामी दुखित, पीडित र चिन्तित भएर सकिन्छौं । तेस्रो नेत्र अर्थात् ज्ञान चक्षु खुलेका महात्माहरूले हामी बहिर्मुखी मानिसहरू दुःख र चिन्ताले छटपटिएको देखेर करुणा गरेर तेस्रो नेत्र खोलेर आफूलाई चिन्न अनेकन प्रवचन, धार्मिक शास्त्र दिएर तिनमा अनेकन तरीका बताई दिनुभएका छन् । तर मानिस यतिसम्म बहिरमुखी भै सके कि बाहिरी यात्रावाटै पाउनु पर्ने कुरा पाउँछ भनेर भन् भन् यसमै कटिबद्ध भैरहेछन् ।

अहिलेको संसारलाई नै हेरौं न, बाहिरी यात्राको अर्थात् भौतिक चमत्कारको दौडमा बाजेभन्दा बुबा निपुण, बुबा भन्दा छोरा, छोराभन्दा नाती ।

कुनै ठाउँमा एउटा निपुण बगलीमारा बस्दथ्यो । त्यो यति निपुण थियो कि अरूको भित्री खल्लीमा राखेको पैसा, कानमा, औंलामा लगाएको गहना समेत पत्तै नदिई भिक्न सक्थ्यो । एकदिन रेलमा सफर गरिरहेको बेला एउटी आइमाईको हीराको औंठी चोरेर आफ्नो औंलामा लगाएर अर्को डिब्बामा गएर बस्यो ।

एकैछिन पछि यसो आफ्नो औंलामा हेर्छ त औंठी छैन । मलाई समेत पत्तै नहुने गरी चोर्ने को होला भनेर पत्ता लगाउन उही डिब्बामा फेरि गयो र अध्ययन गर्न थाल्यो । ज्यादै निपुण भएकोले उसले पत्ता लगायो, ती एउटी २०/२५ वर्षकी युवती रहिछन् । ती युवती स्टेशनमा ओर्लिन् । त्यो पनि त्यहिं ओर्लिएर ती युवतीलाई धन्यवाद दिंदै तिनको योग्यताको तारिफ गर्‍यो । युवतीले पनि थाहा पाएको देखेर आश्चर्य र धन्यवाद प्रकट गरिन् ।

संयोगको कुरा दुबै अविवाहित भएकोले सुयोग्य वर-वधूको खोजीमा थिए । दुबैको हितचिन्त मिल्‍यो, विवाह भयो । आफ्नो धन्दा भन् भन् विकास गर्दै लगे । लखपतिवाट करोडपति बने । छोराको धोको थियो त्यो पनि पूरा हुने भयो । बच्चा जन्मियो । तर अपशोच । बच्चाको एउटा हातै चल्दैन । अनेक मालिश गरे, उपचार गरे बाल विशेषज्ञले हेरे, भएन । बच्चा एक महिनाको जति भइसक्यो । एकदिन ठूला मनो वैज्ञानिक कहाँ बच्चा लिएर गए । मनोवैज्ञानिकले बुबा आमाको जीवन चर्या सोधेर सबै जानकारी लिए । त्यसपछि बच्चालाई टेबुलमा सुताएर मनोवैज्ञानिकले आफ्नी पत्नीको एउटा बहुमूल्य हीराको हार ल्याएर बच्चाको अगाडि भुण्डयाई दिएर आफूहरू पर बसेर हेर्न थाले । आश्चर्य ! त्यो बच्चाको नचलेको हात माथि उठ्यो । जन्मँदा देखि बन्द भएको मुट्टी खुल्यो । मुट्टी खुल्दा केही कुरा मुट्टीवाट टेबुलमा खसेको आवाज आयो । बुबा आमा अति प्रसन्न भए । सबै गएर हेर्छन् त बच्चाको हातवाट खसेको चीज त हीराको फूली पो रहेछ । पत्ता लाग्यो । त्यो बच्चा जन्मने बित्तिकै धाईले उचाल्दा त्यसै बखत धाईको नाकको हीराको फूली भिकेर बच्चाले मुठी बाँधेको रहेछ । त्यो भन्दा बहुमूल्य हीराको हार देख्ने बित्तिकै त्यो फूली फालेर हार लिन बच्चाले हात माथि उठाएको रहेछ ।

बाहिर यात्राको विकासको परकाष्ठा यस्तै हो । आजको विश्व पनि बाहिर यात्राको पछि लाग्दा लाग्दै यस्तो अवस्थामा पुगिसक्यो अब त यी मानिसले मनुष्य जाति मात्र होइन विश्वलाई नै भष्मभूत पार्ने शस्त्रहरू पनि तयार गरि सके । ❖

निर्वाणको बाटोमा एक कदम अगाडि

शुभरत्न शाक्य
स्वयम्भू, काठमाडौं

दुःखबाट मुक्त हुनु भनेको तृष्णाबाट मुक्त हुनु हो । तृष्णाको अर्को नाम वाण हो । यसले धनुषवान् ले छातीमा घोचे जस्तै हाम्रो मन र मष्तिष्कमा कब्जा गरेर आहत पुऱ्याउने भएकोले तृष्णालाई वाण भनियो । यही तृष्णाबाट मुक्त हुनुलाई निर्वाण भनिन्छ । निर्वाणमा पुग्नको लागि स्मृतिप्रस्थान विपस्सना ध्यान भावनाको अभ्यास गर्नुपर्छ । यो ध्यान गर्नको लागि पलेंटी मारेर शरीरलाई सिधा राखेर बस्नुपर्छ । त्यसपछि, पेटमा होश राख्नुपर्छ । स्वाभाविक रुपमा सास फेर्नुपर्छ, जोड जोडले गरेमा चाँडै थाकिने हुन्छ । श्वास भित्र आउँदा पेट फुल्छ र श्वास बाहिर जाँदा पेट सुकछ । जब जब पेट फुल्ने र सुक्ने प्रक्रिया हुन्छ, हामीले आफ्नो मनलाई दृढगरी पेटको नाभिस्थानमा स्मृतिपूर्वक हेर्नुपर्छ । पेटको गति छुट्टा-छुट्टै हुन्छन्, त्यसमा अझ आफ्नै आँखाले नै देखेभैं गरी होश राख्नुपर्छ । खुकुलो छ भने खुकुलो छ, कसिलो छ भने कसिलो छ भनेर जान्नुपर्छ ।

ध्यान बसेको ५/१० मिनेट पछि नै दुःख वेदना आउन सक्छ । त्यस वेदनालाई होश राख्नु पर्छ । वेदना तीन प्रकारको हुन्छ, सुख, दुःख र मध्यम । पहिले ध्यान अभ्यास भएकाहरूलाई ध्यान बस्ने बेलामा सुख वेदना धेरै आउँछ । उनीहरू जसरी भरखरको बच्चालाई आइसक्रिम दिँदा खुसीले गद्गद् हुन्छन् । त्यसरीनै खुशी हुन्छ । पहिलो ध्यान बस्नेहरूलाई दुःख वेदनाको महशूस धेरै हुनेगर्छ । दुःख वेदना हुँदा रुखबाट पात टिपेर टन्टलापुर घाममा एउटा हुइकाको माथि त्यो पात राखी दिँदा सुकेर कक्रक्क भएर जाने जस्तै हाम्रो अनुहार निन्याउरो हुन्छ । यो विपस्सना ज्ञानले दुःखलाई देखेको हो । यसलाई स्वाभाविक मान्नु पर्छ । सुरु सुरुमा विपश्यना ध्यान गर्नेहरूलाई सुख पन्छिएर दुःख वेदना मात्रै भइ रहन्छ । पछि अभ्यास छिपिँदै जाँदा दुःख टाढिएर जान्छ र सुख वेदना प्रिति, सुख र एकाग्रता अनुभव हुन्छ । शरीर र मन दुवै कपास जस्तै हलुंगो हुन्छ । वेदना धेरै आउँदा वा सहनै नसकिने गरी दुःख वेदना हुँदा तीन तरिकाहरू हुन्छन् । ध्यान गर्ने, ती यसप्रकारका छन्—

- क) वेदनामा मात्रै स्मृति राख्ने
- ख) वेदनालाई छोडेर मूल आराम्मण पेट फुलेको र सुकेकोमा स्मृति राखेर हेर्ने
- ग) जुन स्पष्ट छ त्यसमा हेर्ने

वेदना धेरै दुःखद् भएमा वेदनालाई छोडेर पेटमा मात्र हेर्न सकिन्छ । पछि समाधि बलियो हुँदै आएपछि वेदना आफैँ बिलाउँछ । अथवा वेदनामा मात्र केन्द्रित भई पनि ध्यान गर्न सकिन्छ । ती वेदना परिवर्तन हुँदै विलाएर जान्छ । जुन अनुकूल छ, त्यसमा मात्र पनि स्मृति राखेर हेर्न सकिन्छ । दुःख वेदनालाई हामीले साथी भैं मानि स्मृति पूर्वक हेर्दै लानुपर्छ ।

अब वेदनालाई हेर्न जानेपछि, मनलाई पनि हेर्न सिकौं हाम्रो मन भनेको छाडा गोरु जस्तै हो । त्यस गोरुलाई बसमा राख्न डोरीले बाँधेर राख्नुपर्छ । त्यसरी बाँधेपछि जति चलन मन लाग्छ, चल्छ पछि थाकेर चुप लागेर बस्छ । धेरै चलेमा सानो लट्टी एउटाले हिकार्एपछि डराएर शान्त भएर बस्छ । यो उपमा जस्ले हाम्रो मन ध्यान बस्ने बेलामा धेरै बाहिर जान्छ । बाहिर जाने मनलाई अघि गोरुलाई डोरीले बाँधेर राखे जस्तै समृतिपूर्वक होश राखि दिनुपर्छ । यसरी हाम्रो मन बाहिर जाने बित्तिकै बाहिर गयो भनेर स्मृति राखिदिनु भनेको गोरुलाई डोरीले बाँध्नु जस्तै हो । सुरु सुरुमा मन बाहिर गए पनि हामीले केही थाहा पाउँदैन । किनकि हाम्रो मन धेरै चलाख हुन्छ । हामीलाई थाहा नै नदिइकन बाहिर जान्छ । तर हामीलाई मन बाहिर गएको छैन जस्तो लाग्नेछ । धेरै दिनको अभ्यास पछि मन बाहिर जाने बित्तिकै थाहा पाउन सकिन्छ । कुनै बेला मनलाई संयम गर्न गाऱ्हो हुन्छ । अघि गोरुलाई सानो लट्टी एउटाले कूटे पछि डराएर चुप लागेर बसे जस्तै हाम्रो मनलाई पनि अलि बढि विर्य (उत्साह) गरिदिनुपर्छ । यहाँ विर्य/उत्साह भनेको लट्टी जस्तै हो ।

क्लेशहरू (लोभ, रिस र अज्ञानता) दुई प्रकारका हुन्छन्—

- (१) आरम्मण क्लेश
- (२) अनुशय क्लेश

जस्ले पानी पोखरीमा पनि दुई प्रकारले धुलो,

फोहोर मैलो जमेको हुन्छ । एउटा फोहोर भित्री भागमा थिग्रिएर बसेको हुन्छ भने अर्को माथि माथि तैरिरहन्छ । हाम्रो मन पनि त्यस्तै एउटा आरम्भणको स्पर्शबाट उत्पन्न हुन्छ, जुन माथि माथि तैरिरहेको फोहोर जस्तै हो भने जन्म जन्मान्तरबाट आएको क्लेश तल थिग्रिरहेको जस्तै हो । त्यसैगरी त्यो पोखरी सफा गर्न पहिले माथि माथि तैरिरहेको फोहोर सफा गर्नुपरे जस्तै दान र शील पालन गरेर आफ्नो मनमा भएका लोभ र द्वेष माथि माथिबाट हटाउँदै पछि विपश्यना ध्यान भावना गरेर लेकेर बसेका अनुशय क्लेशलाई हटाउनु पर्छ । यसरी अभ्यास गर्दै जाँदा विश्वास गर्नुस् । यदि हाम्रो पारमिता अधुरो छ भने पुरा हुँदै जान्छ, र परिपक्व भएपछि मुक्ति प्राप्ति (निर्वाण) मा पुग्न सकिन्छ । त्यसैले आजैबाट निर्वाणको बाटोमा एककदम अगाडि सार्छु भनेर मनमा लिई संगैको ध्यान केन्द्र वा विहारमा गएर शील पालन गरी ध्यान गरौं ।
स्रोत- रत्न विपस्सना विहारमा सयादो ऊ सुजनपिय महास्थविर भन्तेको धर्मोपदेशमा आधारित ।

पचलिकों

विद्याबहादुर बज्राचार्य

न्त्यागुं स्यूम्ह थ्व मनु
स्वयंबले धाःसा लाता थें च्वं
भण्डार खः ज्ञानया थ्व मनु
स्वयंबले धाःसा छुं मस्यूम्ह थें च्वं
लाक्को पाक्को नवाइ मखु वं
माक्को जक न्ह्यावले न्ववाई वं
धाइगु वं फुक्क चाकुसे च्वं ।

नुगलय् वडके मदु भतिचा हे हाकु
धाइगु वं फुक्क हे तसकं माकु
गुलि ग्यों व सीके साप हे थाकु
पत्याः मजुइकथंयाम्ह व मनु
पचलिकों खः न्हां व मनु
न्ह्याक्यो हाय्कूसां ज्ञान वयाके फुइ मखु ।

तुयू थासं लिफः स्वयमते

हेरारत्न शाक्य
युवक बौद्ध मण्डल

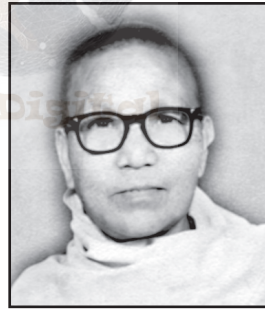
न्हापा भिंका वःगुलिं आः छं भिन
आः नं भिंका वंसा लिपा नं भिनी
तुयु थासय् वनेबले लिफः छं स्वयमते
खः कथं याना जु छं मखुथे यायमते

लिपा नं भिंक च्वने मन ला छं द हे दई
मेपिन्त भिंका जुलकि छंके नं जः दई
तुयू थासं तुयू थासय् जक वनेगु स्व
मभिंज्या तापका छं ख्यू न्हंका छव

भिंगु ज्यां थःजक मखु खलःछिं हे बाँलाई
छगू जक मभिंगु ज्यां छ थः हे क्वब्वाई
उकिं राग द्वेष मोह नं कां जुइगु स्वयमते
तुयू थासे थ्यंकाः छं मुक्त जुइगु त्वःफिकेमते

धर्मप्रचार समाचार

विजिता गुरुमां दिवंगत हुनुभयो

मिति २०७० फागुन २१ गते बुद्धवारका दिन विजिता गुरुमां ९० वर्षको उमेरमा दिवंगत हुनुभएको समाचार छ । माता ज्ञानकुमारी एवं पिता कुलमानसिंहको कोखबाट जन्मनु भएकी

पुत्री हेरामाया शाक्य वि.सं. २०३३ सालमा प्रब्रजित भई विजिता गुरुमां हुनुभएको थियो ।

उहाँ ललितपुरस्थित तनवहालको जयमंगल विहारमा रहँदै आउनुभएको थियो । उहाँको पार्थिव शरीरलाई मिति २०७० फागुन २२ गते विहवारका दिन संखमूलमा अन्तिम संस्कार गरिएको थियो । यस अघि उहाँको पुण्यस्मृतिमा भन्ते गुरुमांहरूको तर्फबाट सामूहिक परित्राण पाठ गरी पुण्यानुमोदन गरिएको थियो भने भन्ते गुरुमांहरूलाई उहाँको परि वारबाट दान प्रदान गरिएको थियो ।

वर्षावास व कथिन विस्तर-छगू अध्ययन-३

भिक्षु उपतिस्स

पुलापिं भिक्षुपिन्सं प्रातिमोक्ष परित्राण थें कण्ठ वय्का व्वनेगु या । श्रीलंका आदि बौद्ध देशय् ला पाराजिका, संघादिशेष जक जूसां उपसम्पदा दीक्षा काय् न्ह्यवः कण्ठ वय्का तय्माः । पूर्ण भिक्षुत्व लाभ जुइ धुंकाः शासनिक भार कुबिइ फुम्ह जुइत परित्राण, धम्मपद आदि नं कण्ठ वय्का तय्माः । भिक्षुपिन्त उपकार याईपिं, सहयोग विइपिं दातापिन्त, उपासक, उपासिकापिन्त परित्राण यायेमाः धर्मदेशना यायेमाः । अथे मखुसा ध्यान भावना यायेमाः । उकिं परित्राण, धम्मपद उपसम्पदा याये न्ह्यवः निसें श्रामणेरपिन्त कण्ठ व्वंका तइगु खः । थ्व पत्तिया लेखकयात थाइल्यान्डया चियांमाइ इलाकाय् छगू विहारय् वर्षावास च्वनेगु अवसर दत । पुन्हीकुन्हु स्थानीय विहार प्रमुख भन्ते लिसे मेगु विहारय् वना । मेमेपिं गुबलें नाप मलाःपिं भन्तेपिं नाप च्वनाः उपोसथसभाय् सहभागी जुइ दत । सकलें आपत्ति देशना आत्मालोचना याये धुंकाः महास्थविरपिं थेरासनय् च्वना विज्यात । ल्याय्म्ह भन्तेपिं निम्ह नापं च्वनाः प्रातिमोक्ष देशना यायेगु शुरू यात । छम्हसिया ल्हातिइ प्रातिमोक्ष सफू दु । मेम्हसिनं नापलाय् मफय्क पररं व्वन । गनं लोमन वा द्वन धाःसा सफू ज्वना च्वंम्हं शुद्ध यानाः व्वना न्यंकिगु । थ्व ला जित बांलाः ताल । शिक्षापद दक्व फुसां मफुसां कण्ठ वय्काः व्वने फुगु हे प्रशंसनीय जू । शिक्षापदत कण्ठ वःम्हं, पुन्ही पतिकं व्वनिम्ह शिक्षापदत स्यंकि मखु थें ताया ।

भगवान बुद्ध दुबले प्रातिमोक्ष देशनाया सम्बन्धय् जूगु छगू घटना उल्लेखनीय जू थें च्वं । उबले वसपोल बुद्ध पूर्वारामय् मृगारमाताया प्रासादय् च्वना विज्याना च्वंगु जुयाच्वन । रात्रिया प्रथम याम व द्वितीय याम बिते जुसेलिं आयुष्मान आनन्द भगवान्याके अववाद-प्रातिमोक्ष उद्देशन याना विज्याहुं धकाः निक्वः तक प्रार्थना यात । भगवान निक्वःलनं नमवासे सुम्क च्वना विज्यात । तृतीय याम नं बिते जुयेवं हाकनं अववाद-प्रातिमोक्ष उद्देशन यानाः (न्यंका) विज्याहुं धकाः प्रार्थना याःबले भगवानं आनन्दयात 'भिक्षु परिषद् परिशुद्ध मजू धकाः धया विज्यात ।

उबले आयुष्मान् महामौद्गल्यायनं ध्यान दृष्टिं

स्वःबले ब्रह्मचारी जीवन शुद्ध मजूम्ह, गोप्य ज्या याःम्ह, दुशशील पापीम्ह भिक्षु छम्ह अन परिषदय् च्वना च्वंगु खंका विज्यानाः 'आयुष्मान्! छन्त भगवानं खंका विज्याये धुंकल । छ थ्व सभां दनाः पिहां हुं' धकाः धया विज्यात । स्वकः तक उगु कथं 'पिहां हुं' धाल नं मवंगुलिं आयुष्मान् महामौद्गल्यायनं वयात लप्पा ज्वनाः पिने छवय् धुन । आ भिक्षु परिषद परिशुद्ध जुल । आ भगवानं प्रातिमोक्ष उद्देशन याना विज्यासां जिल' धकाः विनित याःगु खः ।

अर्नालि वसपोल बुद्ध, 'भिक्षुपिं ! आः जिं थनिनिसें भिक्षुपिं लिसे प्रातिमोक्ष देशना याये मखुत । छिमि हे जक प्रातिमोक्ष देशना या, परिशुद्ध मजूगु परिषद् नापं तथागतं गुबले नं प्रातिमोक्ष देशना याइ मखु । आपत्ति दुम्ह नापं च्वना प्रातिमोक्ष उद्देशन याम्हसित दुष्कृत्य आपत्ति लाइ' धकाः धया विज्याःगु जुयाच्वन ।

उक्त घटना अनुसार बुद्ध भिक्षुपिं लिसे प्रातिमोक्ष देशना याय्गु तोतूगु सिइ दु । शायद् थ्व घटनाया कारणं आज्ञा (आणा) प्रातिमोक्ष देशना याये न्ह्यवः प्रातिमोक्ष देशनाया प्रतीक्षाय् उपोसथागारय् मुनाच्वीपिं भिक्षुपिन्सं अन्यमन्य आपत्ति आरोचना (देशना) यायेगु 'विधि' वसे यानातःगु जुइमाः । आपत्ति आरोचना याये धुसेलि कमसेकम प्रातिमोक्ष देशना यानाच्वंगु इलय् जक जूसां उपोसथागारय् मुनाच्वीपिं भिक्षुपिनिगु परिषद परिशुद्ध जुयाच्वंगु जुइ । उपसम्पदा आदि विनयकर्म व भिक्षुपिनिगु प्रातिमोक्ष देशना याइगु उपोसथागार शुद्ध पवित्रगु स्थल खः । थ्व स्थलया दुने व वरिपरिया परिशुद्धतायात कायम याना तये फत्तले परिशुद्ध जूपिं भिक्षुपिं दया बुद्ध शासन चिरस्थायी जुयाच्वनिइ ।

आज्ञा प्रातिमोक्ष देशना शुरू याये न्ह्यवः याइगु 'आपत्ति आरोचना क्रम' बुद्ध दुबले आरम्भ याना तःगु खःला ? कि बुद्ध परिनिर्वाण लिपा, पारदर्शी अर्हन्त आदि मार्गफल लाभ जूपिं भिक्षुपिन्सं भावी (पश्चिम) भिक्षु पिनिगु परिशुद्धता प्रति ध्यान तयाः शासनया चिरस्थायीया आकांक्षा आरम्भ याना विज्याःगु थें नं च्वं । थ्व अध्ययनया विषय जुल । पुन्ही पतिकं भिक्षुपिं उपोसथागारय् मुनाः प्रातिमोक्ष देशना यायेगु बुद्धत्व लाभ यायेधुंका बुद्ध नीदं

धुसेलि थः स्वयं आज्ञा जुया विज्याःगु स्पष्ट सिद्धि दु । आज्ञा प्रातिमोक्ष देशना शुरू याये न्त्यवः 'आपत्ति आरोचना क्रम' सम्बन्धी छुं प्रकारया नियम आज्ञा जुया विज्याःगु गनं सूत्रय् उल्लेख जुयाच्चंगु दुसा ला अध्ययन याये वह जू ।

अववाद-प्रातिमोक्ष भिक्षुपिनिगु संवर-संयममा निमित्त वाः चाय्के विदित धकाः प्रथम सम्बोधिया इलय् गौतम बुद्ध थम्हं हे विपस्सी आदि दीर्घायु बुद्धपिन्सं थें इलेब्यले देशना याना विज्याःगु जुल । अले 'भिक्षु परिषद् परिशुद्ध मजू' धका गुबले निसें गौतम बुद्धं भिक्षुपिं लिसे अववाद-प्रातिमोक्ष देशना यायेगु तोता विज्यात उबले निसें थुक्रिया विकल्प आवश्यक जूगु खः । छन्हू एकान्तय् च्वना विज्याःम्ह वसपोलया मनय् खंल्हात— 'जिं थम्हं दय्का तयागु शिक्षापदत भिक्षुपिन्त उद्देशण यायेगु वचन छाया मविइगु ! प्रातिमोक्ष उद्देशण भिक्षुपिनिगु निमित्त उपोसथ जुइ धकाः मति तयाः प्रातिमोक्ष उद्देशण यानाः उपोसथ यायेगु (च्वनेगु) आज्ञा विद्याः नियम दय्का विज्यागुलिं आज्ञा (आणा) प्रातिमोक्ष जूगु खः । थन मेगु छगू विशेषता थ्व खः कि वसपोल बुद्ध भिक्षुपिं लिसे अववाद प्रातिमोक्ष उद्देशण यायेगु तोताः, भिक्षुपिनिगु परिशुद्धता निरन्तर कायम जुइमाः धकाः मती तयाः पुन्ही पतिकं आज्ञा प्रातिमोक्ष उद्देशण या अभिभारा भिक्षुपिनिगु परिषद् अर्थात संघयात व्यूगु जुयाच्वन ।

आज्ञा प्रातिमोक्ष उद्देशणया महत्त्व यक्व दु । बौद्ध देशय् गनं गनं विहार पतिकं धइथें थौं तक नं लय् छक्वः पुन्ही कुन्हु भिक्षुपिं मुनाः प्रातिमोक्ष देशना याइगु चलन दु । गुलिं विहारय् पुन्ही पतिकं प्रातिमोक्ष देशना याय् मफुसां वर्षावासया स्वला तक प्रत्येक पुन्ही कुन्हु प्रातिमोक्ष देशना यानाः उपोसथ यायेगुयाः वर्तमान भिक्षुपिनिगु जीवन अस्तव्यस्तया कारणं शिक्षापद कण्ठ मवःसा, कण्ठ वय्का तयाः नं ब्वने मलाःसा बुद्धं आज्ञा विद्या विज्याःगु विनय शिक्षापदत कमसेकम उपोसथया दिनय् जक जूसां आपत्ति आरोचना (देशना) यानाः परिशुद्ध जूपिं भिक्षुपिन्सं प्रातिमोक्ष देशना ध्यान विद्याः न्यनधाःसा थःगु (भिक्षु) नियमत सिया च्वनी ।

भिक्षुपिं मुनाः उपसम्पदा दीक्षा विइगु आदि विनयकर्म व प्रातिमोक्ष देशना याइगु थाय्-गन संघपिनिगु विनयकर्म लिसें सम्बन्धितगु सहकार्य जुइ व थाय्यात

उपोसथागार अथवा सीमागृह धाई । अथे विनयकर्म याइगु उपोसथागार विशेषतः बुद्धसीमा व उदकुक्खेप सीमा धकाः निधी दु । विनयानुकूल भूमिस्थलय् दय्कातःगु 'बुद्धसीमा' जुइ । अथेहे पुखुलिइ वा लखे-जमिनं छुटे जूगु जलस्थलय् अवस्थितगुयात उदकुक्खेप सीमा धाई । उपोसथागार, (सीमागृह) निर्माण यायेबले भूमि शुद्धीकरण व सीमा सम्मतया निमित्त विधिवत् कथं विनयानुकूलगु प्रक्रिया पूर्वकेमा । अले तिनि उपोसथागार परिशुद्ध जुइ । थथे परिशुद्ध जूगु उपोसथागारय् बाहेक मेथाय् उपसम्पदा आदि विशेष विनयकर्म याइमखु । पुरातन कालं निसें उपाध्याय व आचार्य (गुरु) पिन्सं थः शिष्यपिन्त पूर्ण भिक्षुत्व प्रदान याना विइगु अथवा उपसम्पदा ग्रहण याकिंगु अति परिशुद्धगु थाय् 'उपोसथागार' खः । उपोसथागार धयागु बुद्ध शासन चिरस्थायीया निमित्त श्रद्धालु कुलपुत्रपिन्त उपसम्पदा दीक्षा लःल्हानाः सुपेशल, शिक्षाकामी भिक्षुपिं उत्पादन याइगु थाय् खः । उकिं उपोसथागार धयागु भिक्षुत्व ग्रहण याना काम्हं छम्ह व्यक्तिया भावी जीवन व वयागु व्यक्तित्व परिवर्तन याना विइ फुगु प्रतीक स्थल नं खः ।

बौद्ध देशय् आपालं विहारय् वास्तुकला अनुसार दयमाःगु विहारया अंगोपांग मध्ये उपोसथागार नं दु । श्रीलंका, बर्मा, थाइल्यान्ड, लाओस, काम्बोज आदि थेरवाद बौद्ध देशय् व भारत, अमेरिका, अस्ट्रेलिया, बेलायत, जर्मनी इत्यादि गनं भिक्षु संघपिं दुगु देशय् च्वंगु उपोसथागारया नमूना शैली पाय् फु । अथे खःसा नं उपोसथागारया दुने मुनीपिं बौद्ध भिक्षुपिन्सं याइगु गुगु विनयकर्म प्रक्रिया दु व पाइ मखु । भिक्षुपिनिगु जन्मदेश फरक जूसां उपसम्पदा (कर्म) ग्रहण (याइगु) याःगु थाय् उपोसथागारय् सम्पन्न(याइगु) याःगु विनयानुकूल प्रक्रिया छगू हे (जुइगु) जूगु जुयाः राष्ट्रिय वा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरं स्वयंबले नं भिक्षुपिनिगु विचय एकरूपता खने दया च्वनी ।

नेपालय् आधुनिक (थेरवाद) शासनया अखण्ड इतिहास लगभग ८२ दं ति दत थें च्वं । वर्तमान नेपालय् सर्वप्रथम थेरवादी बुद्धधर्म प्रचार याना विज्याःम्ह व्यक्ति दिवंगत भिक्षु महाप्रज्ञा खः । सन १९२८य् कुशीनगर विज्यानाः भिक्षु चन्द्रमणी महास्थविर पाखें थेरवादी बुद्ध धर्मय् प्रव्रजित जुया विज्याःम्ह खः ।

क्रमशः

धर्मकीर्ति पत्रिकाको विशेष सदस्यहरू

क्र.सं. ७९८

श्रीयोग स्यो स्यो
तचपाल, भक्तपुर
रु. १०१५/-

क्र.सं. ७९९

श्री तिलक बहादुर मानन्धर
महाकालि स्थान, भक्तपुर
रु. १००५/-

क्र.सं. ८००

श्री मागैन चौधरी थारु
त्रियुगा नगर पालिका, भोरा, वडा नं. ४
रु. १०००/-

क्र.सं. ८०१

श्री सिद्धार्थ खोनमा थारु
त्रियुगा नगर पालिका, बगहा, वडा नं. ७
रु. १००५/-

क्र.सं. ८०२

श्री लालु चौधरी थारु
त्रियुगा नगर पालिका, देउरी वडा नं. ११
रु. १०५५/-

क्र.सं. ८०३

श्री हरिभक्त प्रसाद चौधरी थारु
उदयपुर जिल्ला, जागदह ३
रु. १००१/-

क्र.सं. ८०४

श्री रोजहन चौधरी थारु
देवधार, उदयपुर
रु. ११११/-

क्र.सं. ८०५

श्री शिवकान्त चौधरी थारु
त्रियुगा नगर पालिका, बगहा वडा नं. ८
रु. १००५/-

क्र.सं. ८०६

श्री मनपुरन चौधरी थारु
त्रियुगा नगर पालिका
बगहा वडा नं. ७
रु. १०००/-

क्र.सं. ८०७

श्री निशान्त खानमा थारु
त्रियुगा नगर पालिका, बगहा ७
रु. १००५/-

क्र.सं. ८०८

श्री सुखारी चौधरी थारु
त्रियुगा नगर पालिका, बगहा
रु. १००५/-

क्र.सं. ८०९

श्री शान्तरुप सिकदार थारु
त्रियुगा नगर पालिका, बगहा ७
रु. १००५/-

क्र.सं. ८१०

श्री निपेश चौधरी थारु
त्रियुगा नगर पालिका, बगहा ७
रु. १०००/-

क्र.सं. ८११

श्री मासुम चौधरी थारु
त्रियुगा नगरपालिका, बगहा ७
रु. १०००/-

क्र.सं. ८१२

श्री शिवशंकर चौधरी थारु
उदयपुर जिल्ला, हाडया गा.वि.स.
रु. १०००/-

क्र.सं. ८१३

श्री सवुरलाल चौधरी थारु
उदयपुर जिल्ला, गा.वि.स. ८ जोगिदह ८ मैनाहा
रु. १००५/-

क्र.सं. ८१४

श्री जगतराम चौधरी थारु
उदयपुर जिल्ला, गा.वि.स. ९, सुन्दरपुर
रु. १०००/-

क्र.सं. ८१५

श्री राजेन्द्र चौधरी थारु
उदयपुर जिल्ला
गा.वि.स. ६ हडिया
रु. १०००/-

धर्मकीर्ति विहार

अंगुत्तर निकायको दुक निपात

२०७० माघ २५ गते, शनिवार

प्रवक्ता- मदन रत्न मानन्धर । प्रस्तुती- राजभाइ तुलाधर

अंगुत्तर निकायको दुक निपात अन्तर्गत सनिमित्त वर्गमा १० वटा सूत्रहरू (सूत्रसंख्या ७८ देखि ८७ सम्म) छन् । त्यसमध्ये सूत्रसंख्या ८३ सम्म पहिलाको कक्षाहरूमा व्याख्या भइसकेको छ ।

सूत्रसंख्या ८४ मा भगवान्‌ले भन्नुभएको छ— “वेदना भएर नै पाप, अकुशल धर्महरू उत्पन्न हुने हो । त्यो वेदनालाई नै नाश गरिदिने वित्तिकै ती पाप, अकुशल धर्महरू उत्पन्न हुनेछैन ।” वेदना तीन प्रकारको हुन्छ— सुखद, दुःखद र असुखद—अदुखद (सुखद पनि होइन, दुःखद पनि होइन) । वेदनालाई नै नाश गर्ने भन्नुको मतलब हो सुखद वेदना प्रति राग उत्पन्न नगर्ने, दुःखद वेदना प्रति द्वेष उत्पन्न नगर्ने । राग, द्वेष उत्पन्न हुनु भनेको नै पाप अथवा अकुशल धर्म उत्पन्न हुनु हो ।

सूत्रसंख्या ८५ मा “संज्ञा भएर नै पाप, अकुशल धर्महरू उत्पन्न हुने हो, संज्ञा नभइकन उत्पन्न हुँदैन । त्यो संज्ञालाई नै नाश गरिदिने वित्तिकै ती पाप अकुशल धर्महरू उत्पन्न हुने छैन ।” भनिएको छ । संज्ञाको काम चिनेर मूल्याङ्कन गर्ने अथवा धारणा बनाउने हो । जुन धारणा बन्छ त्यो सही पनि हुन सक्छ मिथ्या पनि हुन सक्छ । यदि मिथ्या धारणा बन्थ्यो भने अकुशल धर्म उत्पन्न हुन्छ । संज्ञालाई नै नाश गर्ने भनेको संज्ञाबाट उत्पन्न हुनसक्ने मिथ्या धारणा उत्पन्न हुन नदिनु हो ।

माथि उल्लेखित सूत्रहरूबाट हामीले जान्नुपर्ने कुरा हो— वेदनालाई अनित्य जानेर राग, द्वेष उत्पन्न नगरी उपेक्षा अर्थात् समता भावना रहनुपर्छ । मिथ्या अथवा गलत धारणालाई छोडेर सही धारणा अंगाल्नु पर्छ ।

कुशल धर्म

२०७० फागुन ३ गते ।

यसदिन श्रद्धेय कुसुम गुरुमाले कुशल धर्म विषयमा प्रवचन दिनुहुँदै भन्नुभयो— “प्राकृतिक स्वभावलाई धर्म भनिन्छ । धर्म ३ प्रकारका छन्—

(१) कुशल धर्म (२) अकुशल धर्म (३) अव्याकृत धर्म

पञ्च इन्द्रियद्वारहरूबाट भित्रिने लोभ, द्वेषबाट अलग्ग रही आफ्नो अरुको भलो चिताई काम गर्न सकियो भने हाम्रो मन कुशल धर्म अनुसार चलेको हुन्छ । यदि हामीले लोभ, द्वेषयुक्त भई काम गर्छौं भने हाम्रो मन अकुशल धर्म अनुसार चलेको ठहरिन्छ । यसरी नै लोभ, द्वेष रहित भई उपेक्षा भावमा रही काम गरिन्छ भने त्यो अवस्थाको चित्त अव्याकृत धर्म अनुसार चलेको ठहरिन्छ । स्वभावले नै निर्मल हाम्रो चित्तलाई बाह्य वातावरणले धमिलो पारिदिन्छ । धमिलो मनमा काम वितर्कमा, व्यापाद वितर्कना र विहिंसा वितर्कना आउने गर्छ । काम वितर्कना अनेकौं पञ्चकाम सुखमा आशक्ति हुनु हो । व्यापाद वितर्कना भनेका बदला लिने भावना हो । विहिंसा वितर्कना भनेको अरुलाई प्रहार गर्नजाने स्वभाव हो ।

हामीले आफ्नो चित्तलाई कुशल धर्मानुसार सञ्चालन गर्न सक्यौं भने यसको कर्मफल सुगति प्राप्त हुनेछ । अकुशल धर्मअनुसार चलेको चित्तले रोपाएको कर्मफलले दुर्गति प्राप्त हुनेछ ।

त्यसैले हामीले प्रत्येक क्षणमा स्मृतिवान् भई अव्याकृत धर्मानुसार चित्तलाई काममा लगाउँदै निर्वाणफल प्राप्त गर्ने अभ्यासमा लाग्न अत्यावश्यक छ ।

ज्ञानया माः क्वखायाः वन जनकमाया

प्रेमलक्ष्मी तुलाधर

छाय्पियाचवन भौमचा थें

भजनया ह्याउंगु पतासी सिनाः

सदाया निति न्ह्योःवय्काः

आर्यघातया दथुई गोतुलाः

मू थ्वीका वन सारगु बुद्ध वचन

हनातःगु ज्ञानया माः क्वखायाः

परिवारपिं सकसितं त्वाय् त्वाय् ख्वय्काः

बुद्धया शरणय् देछाना बिल थःगु शरीर

बूसां याकःचा सीसां याकःचा

थ्वहे खः भीगु जीवन धाधां

वनाछ्वल जनक मया बुलुहुं

भगवान् बुद्धया शिक्षा लुमंकाः

बंगलादेशका महामहिम राजदूतलाई धर्मकीर्ति विहारमा स्वागत

धर्मकीर्ति संरक्षण कोषका उपाध्यक्ष धम्मदिन्ना गुरुमाले विहारको एक कार्यक्रममा बंगलादेशका महामहिम राजदूत श्रीमती मास्फी बिन्ते शायम्सको उपस्थितिमा स्वागत भाषण गर्नुहुँदै

२०७० फागुन ९ गते, शनिवार

स्थान- धर्मकीर्ति विहार, धम्महल

यसदिन धर्मकीर्ति संरक्षण कोषको आयोजनामा आयोजित एक कार्यक्रममा बंगलादेशका महामहिम राजदूत श्रीमती मास्फी बिन्ते शायम्सलाई स्वागत गरिएको थियो ।

धम्मवती गुरुमांको अध्यक्षतामा सञ्चालित उक्त कार्यक्रममा संरक्षण कोषका सचिव मीना तुलाधरले विहारको परिचय सहित धर्म प्रचार कार्यमा धम्मवती गुरुमांको योगदान विषयमा चर्चा गर्नुभएको थियो । त्यसपछि कोषका उपाध्यक्ष धम्मदिन्ना गुरुमाले स्वागत भाषण गर्नुभएको थियो । कोष अन्तरगतका शाखाहरू मध्ये धर्मकीर्ति स्वास्थ्य कमिटीका संयोजक रोशनकाजी तुलाधर र धर्मकीर्ति ज्ञानमाला समूहका सचिव प्रेमलक्ष्मी

तुलाधरले आ-आफ्ना मन्तव्य व्यक्त गर्नुभएका थिए । यसरी नै बंगलादेशका राजदूतले पनि आफ्नो मन्तव्य व्यक्त गर्नुहुँदै उहाँको परिवार र बंगलादेशलाई नै धम्मवती गुरुमांको तर्फबाट मैत्रीपूर्ण आशिर्वाद प्राप्त हुने आशा व्यक्त गर्नुभएको थियो । त्यसपछि धम्मवती गुरुमाले महामहिम राजदूतलाई स्वागत गर्नुहुँदै नेपाल र बंगलादेशको सम्बन्ध सुगठित एवं सुमधुर रहोस् भन्ने कामना गर्नुभयो ।

उक्त कार्यक्रममा धम्मवती गुरुमाले राजदूतज्यूलाई उपहार प्रदान गर्नुभएको थियो भने धर्मकीर्ति ज्ञानमालाका सचिव प्रेमलक्ष्मीले पनि सम्झनाको चीनो रुपमा उपहार चढाउनुभएको थियो ।

यसरी नै राजदूतज्यूले पनि धम्मवती गुरुमालाई उपहार चढाउनुभएको थियो ।

सूचना ! सूचना !! सूचना !!!

धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठीद्वारा आयोजना हुन गइरहेको “साप्ताहिक अल्पकालिन बाल प्रव्रज्या शिविर” कार्यक्रममा आफ्ना पुत्र पुत्रीहरूलाई सहभागी गराउनु भई उनीहरूलाई नैतिक आचरण सम्बन्धी बुद्ध शिक्षा सिक्ने मौका दिलाउन हुन सूचित गरिएको छ ।

मिति : २०७० चैत्र २२ गते देखि २८ गतेसम्म ।

स्थान : रत्न विपश्यना विहार, सानो भन्ज्याङ्ग, स्वयम्भू ।

सम्पर्क व्यक्ति : इन्दावती गुरुमां, धर्मकीर्ति विहार ।

फोन : ४२५९४६६

फाराम बुझाउने अन्तिम मिति २०७० चैत्र १६ गते सम्म ।

बालबालिकाहरूको उमेरको हद १० वर्ष देखि २० वर्ष सम्म ।

अंगुत्तर निकाय (दुक निपात)

२०७० मंसिर १५ गते

प्रस्तुती- उर्मिला तुलाधर

यसदिन मदनरत्न मानन्धरले अंगुत्तर निकाय दुक निपात अन्तरगत सनिमित्त वर्गको सूत्र नं. ८३ विषयमा व्याख्या गर्नुहुँदै भन्नुभयो—

मनले शरीरको माध्यमबाट बाह्य रूपहरू महशूस गरिरहन्छ। अर्को शब्दमा भन्ने हो भने पञ्च इन्द्रियहरूको माध्यमबाट मनले रूपलाई अनुभव गरिरहन्छ। रूपको स्वभाव धर्म अनुसार यसलाई २८ भागमा विभाजन गरिएका छन्—

(क) महाभूत रूप — ४ (पथवी, आपो, तेजो, वायो)

(ख) उपादा रूप — २४ (निष्फन्न रूप १४)

(अनिष्फन्न रूप १०)

निष्फन्न रूप — १४

- पसाद रूप — ५ (चक्खु पसाद, धान पसाद, जिह्वा पसाद, सोत पसाद र काय पसाद)
- गोचर रूप — ४ (रूप, शब्द, गन्ध, रस)
- आहार रूप — १
- भाव रूप — २ (पुं भाव, इत्थि भाव)
- जीवित रूप — १
- हृदय रूप — १

अनिष्फन्न रूप — १०

- परिच्छेद रूप — १
- विञ्जति रूप — २ (काय विञ्जति, वची विञ्जति)
- विकार रूप — ३ (रूपस्स लहुता, मुदुता, कमञ्जता)
- लक्षण रूप — ४ (उपचय, सन्तति, जरता, अनिच्चता)

यिनीहरू सबै रूपलाई यिनीहरूको स्वभाव धर्म अनुसार विभाजन गरिएका छन्। पञ्चइन्द्रियलाई संयम गरी पाइला पिच्छे होश राखी रूपलाई यथार्थ हेर्न सकेमा रूप प्रतिको मोह नाश गर्न सकिने छ।

थेरीगाथा एक परिचय

२०७० फागुन १० गते

स्थान- धर्मकीर्ति विहार

प्रस्तुती- नानी के वज्राचार्य

यसदिन उर्मिला ताम्राकारले “थेरी गाथा” विषयमा परिचय दिनुहुँदै भन्नुभयो— “थेरी गाथा” सूत्र पीटक अन्तरगत खुद्क निकायको नवौं ग्रन्थ हो। यस ग्रन्थमा

बुद्धकालीन भिक्षुणीहरूले शील, समाधि, प्रज्ञालाई, अभ्यास गर्दै चतुआर्य सत्य, संसारको त्रिलक्षण स्वभाव (अनित्य, दुःख, अनात्म), प्रतित्य समुत्पाद आदि धर्म अवबोध गरी हर्षित बन्दै पोखेका उद्गारहरू संगालिएका छन्। त्यसै ले थेरी गाथा भन्नु नै भिक्षुणीहरूले ज्ञान प्राप्त गर्दै सफल भएपछि व्यक्त गर्नुभएका धर्मका उद्गार संग्रह भन्ने बुझिन्छ।

बोधिसत्त्व सिद्धार्थले बुद्धत्व प्राप्त गर्नुभएपछि बढी भन्दा बढी मानिसहरूले यस शिक्षा सिक्की मुक्ति मार्ग (निर्वाण) प्राप्त गर्न सक्नु भन्ने उद्देश्यले उहाँले ४५ वर्ष सम्म धर्मप्रचार गर्दै हिंड्नु भएको थियो। उहाँको उपदेशबाट प्रभावित थुप्रै व्यक्तिहरू भिक्षु, भिक्षुणी, उपासक र उपासिका बने।

ती मध्ये महाप्रजापति गौतमी बुद्ध शासनमा सर्वप्रथम भिक्षुणी प्रब्रज्या प्राप्त गर्न सफल व्यक्तित्व हुनुहुन्छ भने उहाँसंगै पाँचसय नारीहरूले पनि भिक्षुणी प्रब्रज्या प्राप्त गर्नु भएका थिए। त्यतिमात्र होइन उहाँहरू मुक्ति प्राप्त गर्न पनि सफल हुनुभएका थिए।

थेरी गाथामा उल्लेखित भिक्षुणीहरूमा, खेमा, सुमना, शैला र सुमेधा आदि कोशल मगध र आलवी वंशका थिए।

प्रजापति गौतमी, अभिरुपा नन्दा, सुन्दरी नन्दा, जयन्ती सिंहा, तिष्या, धीरा, मित्रा, भद्रा, उपसमा आदि शाक्य तथा लिच्छवी वंशका थिए।

मैत्रीका, उत्तरा, उत्तमा, चाला, उपचाला, शिष्योपचाला, रोहिणी, सुन्दरी, शुभा, भद्राकापिलानी, सकुला, चन्दा, गुप्ता, दन्तिका र सोमा ब्राह्मण वंशका थिए।

भगवान् बुद्धले नारी जातीलाई धर्म क्षत्रमा सहभागी हुने अवसर प्रदान गर्नु भएपछि महिलाहरूले पनि पुरुष सरह आ-आफ्ना विलक्षण प्रतिभा देखाउन सफल भएका थिए।

यसरी माथि उल्लेखित भिक्षुणीहरू लगायत पटाचारा, धम्मदिन्ना, खेमा, आदि भिक्षुणीहरू नारी जातीका लागि प्रेरणादायी भिक्षुणीहरू हुन्।

ज्ञानको उच्चतम तह हासिल गर्नका लागि नारी जातीलाई कुनै छेकवार नभएको प्रमाण उनीहरूको उद्गार गाथाले स्पष्ट पारेको देखिन्छ।

म हराएको छैन

भिक्षु कविन्दो

बुद्ध धर्मको ध्वजा फहराउन लाग्दा
टुट्न लागेको डोरीलाई गाँठो पारिरहँदा
अन्धकारमा प्रकाश छर्न खोज्दा
नराम्रोलाई राम्रो बनाउनेतिर कस्दा
आज अचानक समाज बोल्यो
म हराएको छु अरे

समाजलाई राम्रो गर्छु भनी
दुनियालाई परिवर्तन गर्न कै लागी
समयलाई काबुमा राखी
शान्तिको बाटोमा लम्किरहँदा
यसलाई तिमी
म हराएको भन्छौ
तर समाज,
तिमी जे सुकै भन
म हराएको छैन

गुलाबका काँडा हटाउन खोजें
घोच्ने दर्दले पिडित भएँ
दिवा नभए रात भए नि
यही समाजलाई सुधार्न सोचें
चुक्ती, शंका, भगडाहरू
कहिल्यै नसकिने
ती तृष्णा

यी सब,
हो यी सबलाई
दुर गर्न
ठाउँ-ठाउँ, टोल-टोल
डुल्दै शान्तिको ध्वनि फुकदै हिडें
शान्तिको लागि क्रान्ति गरिरहँदा
यसलाई तिमी
म हराएको भन्छौ
तर समाज
तिमी जे सुकै भन
म हराएको छैन
हेर !
आफ्ना सन्तानलाई

आज, हिंडन डराउँछन्, तिम्रो गल्लीमा
पाइला काँप्छ तिम्रो जमिनमा
भुई थर्कियो चिच्याहटले
भगडा गर्छन् भाइभाइहरू
मिथ्याचार खेप्नुपर्छ
तिम्रै बालिकाहरूले
यो सब तिम्रो रुप हो
यो रुपमा बाँध हाल्ने कोशिश
गरेको देख्दा देख्दै पनि
म हराएको भन्छौ
तर समाज,
तिमी जे सुकै भन
म हराएको छैन

शान्तिका पथ वरु सुनसान छन्
नैसर्गिक अधिकार गुमेका छन्
भाइभाइका अत्याचारमा
पहाड पर्वत भुकेका छन्
सित्तैमा रगतका खोलो
नदी सरह बहेका छन्
हराऊ तिमी
बहकिऊ
देखाउ आफ्ना सच्चा रुप
देउ मौका नराम्रालाई
हेरेर बस !
अकुशल गर्नेहरूलाई
आखिर सत्यलाई तिमीले
छोपेका छौ
वास्तवमा तिमी हराएका छौ

म हराएको भन्छौ
तर समाज
तिमी जे सुकै भन
म हराएको छैन
वास्तवमा तिमी हराएका छौ
वास्तवमा तिमी हराएका छौ

धर्म प्रचार

समाचार

२५५८ औं आयु संस्कार परित्याग दिवस

फागुन २ गते । नगदेश बौद्ध समूह र बौद्ध ल्याय् म्ह पुचः नगदेशको आयोजनामा माघ पूर्णिमा (सिपुन्हि) को दिनमा भगवान् बुद्धले आयु संस्कार परित्याग गर्नुभएको संस्मरण गरी “२५५८ औं आयु संस्कार परित्याग दिवस” मनाई बुद्धपूजा गरिएको समाचार छ ।

भिक्षु राहुलले शील प्रार्थना गराउनु भएको उक्त सभा न.बौ.स.का का.बा. अध्यक्ष दीपकराज साँपालज्यूको सभापतित्वमा र बौद्ध विद्वान सानुभाई डंगोलज्यूको प्रमुख आतिथ्यमा सम्पन्न गरिएको थियो । बौद्ध ल्याय्मह पुचःका अध्यक्ष शिवभक्त मेजुले स्वागत भाषण गर्नुभएपछि, नगदेश बौद्ध समूहका सचिव कृष्ण कुमार प्रजापतिले बौद्ध जगतमा माघ पूर्णिमा (सिपुन्हि) को महत्त्व प्रस्तुत गर्नुभएको थियो । धर्मोदय सभाका सदस्य डा. अनुप श्रेष्ठाचार्य र बौद्ध विद्वान डा. लक्ष्मण शाक्य लगायतका वक्ताहरूले मन्तव्य प्रकट गर्नुभएको उक्त सभामा समूहका कोषाध्यक्ष रत्नभक्त हाँयजुले धन्यवाद मन्तव्य व्यक्त गर्नुभएपछि, सभाका सभापतिले मन्तव्य व्यक्त गर्नुभई सभा विसर्जन गर्नुभएको थियो ।

आँखा दान

उपासक चक्रध्वज श्रेष्ठ यही २०७० माघ ३ गते शुक्रवार दिवंगत हुनुभएको समाचार छ । बसुन्धरा विहारमा रहँदै आउनुभएकी प्रीतिवती गुरुमांका बुबा चक्रध्वजका दुवै आँखाहरू दान गरिएको कुरा समाचारमा उल्लेख गरिएको छ । प्राप्त समाचार अनुसार दान गरिएका ती आँखाहरू मध्ये एउटा रौतहट निवासी ५२ वर्षिय यादव थरका पुरुषलाई प्रत्यारोपण गरिएको र अर्को आँखा विराटनगर निवासी ३२ वर्षिय शर्मा थरकी महिलालाई प्रत्यारोपण गरिएको कुरा समाचारमा उल्लेख गरिएको छ ।

मैत्री बोधिसत्त्व महाविहारमा बुद्धपूजा

२०७० माघ २४ गते, अष्टमी

मैत्री बोधिसत्त्व महाविहार जमलमा यसदिन श्रद्धेय कुसुम गुरुमांले बुद्धपूजा कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुहुँदै धर्मदेशना गर्नुभएको थियो । यसदिन धर्मकीर्ति बौद्ध ज्ञानमाला

भजन प्रस्तुत गरिएको थियो ।

प्राप्त समाचार अनुसार यसदिन उपासिका कान्छीमाया शाक्य र उहाँको छोरो राजेन्द्र शाक्यबाट जलपान दान गर्नुभएका थिए ।

यसदिन धर्मकीर्ति ज्ञानमाला भजनलाई जलपान दाताहरूबाट रु. ५०००/- र उपासिका कृष्णदेवी महर्जनले रु. ५००५/- चन्दा सहयोग प्रदान गर्नुभएका थिए । साथै चन्दा दाताहरूलाई धर्मकीर्ति ज्ञानमाला भजनका सचिव प्रेमलक्ष्मी तुलाधरले “धर्मकीर्ति भजन माला” सि.डी. हरू उपाहारको रूपमा प्रदान गर्नुभएको कुरा समाचारमा उल्लेख गरिएका छन् ।

दिवंगत उपासिका जनकमायाको

पुण्यस्मृतिमा बुद्धपूजा र ज्ञानमाला भजन

२०७० माघ २९, छाउनी

यसदिन धर्मकीर्ति ज्ञानमाला भजनकी आजीवन सदस्य दि. जनकमाया रञ्जितको ४५ दिने पुण्य तिथीको उपलक्ष्यमा भन्ते गुरुमांहरूको तर्फबाट बुद्धपूजा र परित्राण पाठ, कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको थियो । श्रद्धेय भिक्षु शोभितले धर्मदेशना गर्नुभएको उक्त कार्यक्रममा धर्मकीर्ति ज्ञानमाला भजनले भजन प्रस्तुत गरिएको थियो ।

भजनको तर्फबाट कार्यक्रम आयोजक परिवारलाई सम्भनाको चीनोको रूपमा धर्म चैत्य प्रदान गरिएको थियो । साथै आयोजकको तर्फबाट धर्मकीर्ति ज्ञानमाला भजनलाई रु. ४०००/- चन्दा सहयोग प्रदान गरिएको थियो ।

बौद्ध परम्परा अनुसार पुण्य कार्य सम्पन्न

छाउनी ककन्चो विनायक निवासी दिवंगत जनकमाया रञ्जितको पुण्य स्मृतिमा उहाँकी (श्रीमान्-हरिमान, छोरा-सूर्यमान, बुहारी-गृहस्था, छोरीहरू-शोभा, रत्ना र मोना) रञ्जित सपरिवारले बौद्ध परम्परा अनुसार १२ दिनसम्म भिक्षु भिक्षुणी संघको तर्फबाट परित्राण पाठ एवं धर्मदेशना श्रवण गरी भोजन दान एवं पुण्यानुमोदन गरिएको समाचार प्राप्त भएको छ ।

शीलको महत्व विषयक लेख प्रस्तुत

कार्यक्रममा सहभागी हुनुभएका महानुभावहरू

२०७० मंसिर १५ गते

स्थान- धर्मकीर्ति विहार, धम्महल

यसदिन शाक्यधिता नेपालको आयोजनामा सञ्चालित एक कार्यक्रममा उक्त संस्थाका सचिव इन्दावती गुरुमाले “शीलको महत्व” विषयक लेख प्रस्तुत गर्नुभएको थियो ।

उक्त कार्यक्रममा संस्थाका अध्यक्ष मेत्तावती गुरुमाले कार्यक्रमको उद्देश्य प्रकाश पार्नुहुँदै स्वागत मन्तव्य व्यक्त गर्नुभएको थियो भने उपाध्यक्ष

डा. सुमनकमल तुलाधरले शाक्यधिता नेपालको परिचय र उपादेयता बारे प्रकाश पार्नुभएको थियो । उहाँले यस संस्था मार्फत महिला वर्गलाई सशक्तिकरण गरी शीप विकास सम्बन्धी प्रशिक्षण प्रदान गर्ने जस्ता कार्यहरू आयोजना गर्नुपर्ने कुरा प्रकाश पार्नुभयो ।

यसरी नै कोषाध्यक्ष प्रफुल्ल कमल ताम्राकारले सञ्चालन गर्नुभएको उक्त कार्यक्रममा संयोजिका अमीर कुमारी शाक्यले धन्यवाद व्यक्त गर्नुभएको थियो ।

एकदिने निःशुल्क आँखा शिविर

भगवान् बुद्धको २५५८ औं आयु संस्कार दिवसको संस्मरण एवं नगदेश बौद्ध समूहको रजत वर्ष (२०४५–२०७०) को उपलक्ष्यमा लायन्स क्लब अफ काठमाडौं रामेछापको आयोजनामा फागुन-९, शुक्रवारको दिन नगदेश बौद्ध विहारमा नेपाल आँखा अस्पताल त्रिपुरेश्वर का डाक्टरहरू एवं प्राविधिक सहयोगमा एकदिने निःशुल्क आँखा उपचार शिविर सञ्चालन भएको समाचार छ । प्राप्त समाचार अनुसार सो शिविरमा पुरुषहरू १०९ जना र महिलाहरू १६५ जनाले आ-आफ्नो आँखा परीक्षण गराई स्वास्थ्य लाभ गर्नु भएका थिए । ती मध्येकै १५ जनामा मोतीबिन्दुको लक्षण देखा परेकोले नेपाल आँखा

अस्पताल त्रिपुरेश्वरमा निःशुल्क अपरेशन फागुन ११, आइतवारका दिन सम्पन्न भएको छ । अतः वहाँहरूको दृष्टि सबल होस्, सक्षम होस् भनी नगदेश बौद्ध समूहले कामना गरेको छ । त्यस्तै गरी फागुन १०, शनिवारका दिनमा सो समूहको रजत वर्षको उपलक्ष्यमा ऐतिहासिक नगदेशको त्वागाःटोल स्थितको चैत्यमा पूजा सम्पन्न गरियो । सो पूजामा श्रद्धेय भिक्षु वरसम्बोधिज्यूवाट पञ्चशील प्रार्थना गराउनु भएको थियो भने श्रद्धेय भिक्षु राहुलले धर्मदेशना गर्नु भएको थियो । सो पाक्षिक चैत्य पूजामा स्वागत मन्तव्य समूहका सचिव उपासक कृष्ण कुमार प्रजापतिले गर्नुभएको थियो ।

च्याक्वःगु राष्ट्रिय ज्ञानमाला सम्मेलन पाःब्ब ज्ञानमाला भजन खलः, पनौती (काभ्रे) यात

ज्ञानमाला भजन खलः, पनौती (काभ्रे) या मिति २०७०/९/२९ या इनाप पौ कथं “नेपाल राष्ट्रिय ज्ञानमाला समितिया मिति २०७०/१०/१९ कुन्हु च्वंगु पूर्ण बैठकं च्याक्वःगु राष्ट्रिय ज्ञानमाला सम्मेलन पाःब्ब ज्ञानमाला भजन खलः पनौती (काभ्रे) यात लःल्हायेगु क्वःछिउगु बुखँ प्राप्त जूगु दु ।

बुखँ अनुसार आयोजक ने.रा.ज्ञा.स. व व्यवस्थापक ज्ञा.भ.ख. पनौतीया मंकाः मुँज्या च्वनाः सम्मेलनया मिति, सम्मेलन प्रतिनिधि व ल्हापं (शुल्क) गुलि कायेगु धइगु खँ क्वः छिइगु निर्णय याःगु दु । आःयात सम्मेलनयात ताः लाकेत केन्द्र पाखें न्याम्ह संयोजकया नां पारित याःगु दु—

- १) अध्यक्ष - प्रा. सुवर्ण शाक्य, प्रमुख संयोजक
 - २) वरिष्ठ उपाध्यक्ष - किरण कुमार जोशी, कार्यक्रम संयोजक
 - ३) कोषाध्यक्ष - प्रेमकाजी बज्राचार्य, आर्थिक संयोजक
 - ४) महासचिव - रमना श्रेष्ठ, सचिवालय संयोजक
 - ५) सल्लाहकार प्रमुख - शान्तरत्न शाक्य, स्मारिका संयोजक
- केन्द्रिय आयोजक समिति व व्यवस्थापन समितिया मंकाः मुँज्या च्वयाः उपसंयोजक, सम्मेलनया मिति व थाय् बाय् बारे निर्णय यायेगु खँ क्वः छिउगु लिसें न्त्य क्वःगु राष्ट्रिय ज्ञानमाला सम्मेलनया व्यवस्थापन किपूया दुजःपिनिगु उपस्थितिइ सम्मेलनया पाःब्ब लः ल्हायेगु नं क्वः छिउगु दु । “पाः ब्व” केन्द्रिय समितिया ज्या कुथिई तयातःगु दु ।

संघनायक पाखें बौद्ध ऋषिया सफू पित ब्वज्या

यँ । नेपालया न्हापांम्ह थेरवादी भिक्षु महाप्रज्ञाया ऐतिहासिक कृतिया थें, लुतिया संघाराम विहारय् चिखिफचने ज्या सम्पन्न जूगु बुखँ दु । संघनायक अश्वघोष महास्थविरं सफू व च्वमियात कयाः न्ववासे अनयागु मौलिक विचार “शील बीगु कायेगु मखु पालन यायेगु” पाखें थः प्रभावित जुयागु विचाः न्हचवोगु भवल्य तना विज्यात । भिक्षुत्व त्याग याःगु अवस्थाय् थम्हं न्यनागु न्हचसःया लिसलय् महाप्रज्ञा भिक्षु जीवन व गृहस्थ जीवनया फरक धैगु गृहस्थ जुयाःलि न्हापाथें सुनानं दानबीला धैगु आसाकुतीपहः मदयावंगु खँ कंगु लुमंका विज्यात ।

भिक्षु आनन्दं बलम्बुया विहारय् च्वंगु बुद्धमूर्ति नं अनंहे निर्माण याःगु खँ लुमंकुसे पुस्ताया हिसाबं महाप्रज्ञायात थःपिसं तापाःबाज्या धायेबहःजूगु खँ कन ।

सफू पिकाक पुगताभूमि जेतवन विहारया संरक्षक पूर्वमन्त्री रामकृष्ण ताम्राकारं उगु विहार थः मांया हे आकांक्षाकथं साकार जुगु खँ कुलाविसे थुगु ग्रन्थ विहारया उद्देश्य अनुरूप उत्कृष्ट जुगुलिं प्रकाशित याना धयादिल ।

सफूया संपादक लाभरत्न तुलाधरं नेपाःया छम्ह ज्वःमदुम्ह ऐतिहासिक पुरुष साहित्यसुता महाप्रज्ञाया स्वलिखित जीवनी थम्हं संपादन याये खंगुलिं थःत भाग्यमानि तायेकागु खँ न्हचथंसे थुगु ग्रन्थरत्न प्रत्येक विहारया लिसें उपासकपिनि छेंय् दँय् दँसं ब्वने बहःगु अनुपम ‘गुरुग्रन्थ’ धायेबहःजू धया दिल ।

सक्रिय बौद्ध समाज सुधारक व च्वमि लोकबहादुर शाक्यं छुं दँ न्हचो महाप्रज्ञाया हे छगू सफू “परमार्थ ज्ञान दर्शन” ब्वनाःलि थःत थीथी च्वयेत हःपा वःगु खँ प्वंकुसे थुपिं हे च्वसु मुनाः याकनं हे छगू सफू पिथनेगु गोसाः न्हचानाच्वंगु खँ कनादिल । भिक्षु उपतिसं थुलि तःजिगु सफू पितब्वज्या जूगुलिं संघाराम विहारं गौरव अनुभूति याःगु दु धासे सकसितं साधुवाद देछासे मुँज्या विजं जुल ।

मुनि विहारया दँ मुँज्या व श्रामणेर प्रब्रज्या

ख्वप, मुनिहार । वंगु माघ महिनाय् मुनि विहारय् छगू ज्याभवःया दथ्वी संघनायक भिक्षु अश्वघोष महास्थविरया मू पाहाँसुई व भिक्षु विपस्सी धम्मराम स्थविरया सभापतित्वय् सामुहिक श्रामणेर प्रब्रज्या ज्याभवः क्वचाःगु बुखँ प्राप्त जूगु दु । प्राप्त बुखँ अनुसार उगु ज्याभवले २५ म्ह कुलपुत्रपिन्त बुद्ध शासनकथं शील प्रार्थना याकाः श्रामणेर याःगु खः ।

अथेहे माघ २९ गते श्रीपञ्चमी खुन्हु मुनि विहारया दँ मुँज्या क्वचाःगु खः ।

दायक सभा कार्य समितिया नायः रामकृष्ण वैद्यया सभापतित्वय् न्ह्याःगु उगु ज्याभवले विहारया धर्मानुशासक विपस्सी स्थविरं मुनिविहारया विगत व वर्तमान अवस्था लगायत थीथी विषयया जानकारी विया विज्याःगु खँ प्राप्त बुखँय् उल्लेख जुयाच्वंगु दु ।

अनिच्चावत संखारा उप्पादवय धम्मिनो
उपज्जित्वा निरुज्जन्ति तेसं ऊपसमो सुखो

दिवंगत सुषमा वज्राचार्य

(जन्म : २०२५ भाद्र १ गते - दिवंगत- २०७० माघ २६ गते)

हाम्री स्नेहमयी एवं स्मरणीय बृहारी सुषमा वज्राचार्यको गत माघ २६ गतेका दिन असामयिक निधन भएकोले उनको सुगति तथा निर्वाण कामना गर्दै मैत्रीपूर्वक पूण्यानुमोदन गर्दछौं ।

यसको साथै यस दुःखद घडीमा हामीलाई धैर्य धारण गराउनका लागि मैत्रीपूर्वक सहानुभूति प्रकट गर्नुहुँदै समवेदना व्यक्त गर्नुहुने सम्पूर्ण इष्टमित्र एवं शुभेच्छुकहरूलाई हाम्रो परिवार सदस्यहरूको तर्फबाट हार्दिक साधुवाद व्यक्त गरेका छौं ।

ससुरा - भाईरत्न वज्राचार्य

सासु - ज्ञानशोभा वज्राचार्य

तथा

सम्पूर्ण वज्राचार्य परिवार

विशाल नगर, काठमाडौं ।

THE DHARMAKIRTI

A BUDDHIST MONTHLY

बंगलादेशका महामहिम राजदूत श्रीमती मास्फी बिनते शायम्स धर्मकीर्ति विहारमा आयोजित
एक कार्यक्रममा आफ्नो मन्तव्य व्यक्त गर्नुहुँदै

वर्ष-३१; अङ्क-११

बु.सं. २५५७, फागु पुन्हि

बौद्ध तीर्थ यात्रा सम्पन्न

भारतको बुद्धगया मन्दिर अगाडि तीर्थयात्रामा सहभागी यात्रीहरूका साथमा भिक्षु संघरक्षित, मेत्तावती गुरुमां र इन्दावती गुरुमां

शाक्यधिता नेपालको आयोजनामा आयोजित बौद्ध तीर्थयात्रा कार्यक्रम (गत २०७० पौष २० गते देखि माघ ६ गतेसम्म) १८ दिने चार धाम यात्राको रूपमा सम्पन्न भएको समाचार छ ।

धर्मकीर्ति विहारका मेत्तावती गुरुमां, इन्दावती गुरुमांको संयोजकत्वमा भारतका भिक्षु संघरक्षितको

सहयोगमा संचालित उक्त यात्रामा सहभागी उपासको पासिका यात्रीहरू काठमाडौंको धर्मकीर्ति विहारबाट लुम्बिनी, कुशिनगर, वैशाली, नालन्दा (राजगिरी), बुद्धगया, सारनाथ (वाराणशी), कौशाम्बि, आगरा, दिल्ली, संकास्य, श्रावस्ती, लुम्बिनी र कपिलवस्तु आदि स्थानमा तीर्थयात्रा सम्पन्न गरी काठमाडौं फर्केका थिए ।

सम्मान एवं उपहार प्रदान

शासनधज धम्माचरिय गुरुमां अगगजाणी प्रव्रजित हुनुभएको २५ वर्ष पूरा भएको सुखद् उपलक्ष्यमा उहाँको सुस्वास्थ्य, दीर्घायु एवं मंगल कामना गरी धम्म विजय पदनम गण महाविहारमा आयोजित एक विशेष कार्यक्रममा विहार प्रमुख भिक्षु सोभित महास्थविरले उहाँलाई दोसल्ला ओढाई स्वयम्भू चैत्य उपहार प्रदान गर्नुभएको समाचार प्राप्त भएको छ ।

खुक्वःगु ज्ञानमाला निरीक्षण भ्रमण क्वचाल

ने.सं. ११३० सिल्लागा १, सनिवा:

नेपाल राष्ट्रिय ज्ञानमाला समितिया ग्वसालय् न्ह्यानाच्वंगु “खुक्वःगु ज्ञानमाला निरीक्षण भ्रमण” दीपंकर ज्ञानमाला भजन खलः, क्वाढण्डौं, रत्नपस तःजिक क्वचाःगु बुखँ दु ।

प्राप्त बुखँ अनुसार श्री दीपंकर महाविहार दुने दीपंकर ज्ञानमाला पाखें स्वपु भजन न्ह्यब्वःगु उगु ज्याभवःया निगूगु ब्वकथं बःचा हाकलं समिति व भजन

खलःया दथ्वी ज्ञानमाला मैत्रीकथं अन्तरक्रियात्मक सहलह न्ह्याकुसे के. नायः प्रा. सुवर्ण शाक्यजुं “च्याक्वःगु राष्ट्रिय ज्ञानमाला सम्मेलन” बोधिसत्व महासत्वया गृह नगर त्रिवेणी संगम श्री काशीवर्ण महाविहारया ज्ञानमाला भजन खलः, पनौती, काभ्रे पाखें याइगु खँ कंसे सम्बन्धित ज्ञानमाला भजनखलः पाखें बचं पौ केन्द्रयात प्राप्त जूगु खँया जानकारी विउगु जुल । नापं थुगु राष्ट्रिय सम्मेलनयात ताःलाकेत दीपंकर ज्ञानमाला भजनयात ग्वाहालिया लागि इनाप याःगु जुल ।

दीपंकर ज्ञानमाला भजन खलःपाखें भाजु पुष्परत्न शाक्य व पूण्यरत्न शाक्यपिसं पनौती काभ्रेस जुइगु “च्याक्वःगु राष्ट्रिय ज्ञानमाला सम्मेलनय्” थःपिनिगु खलः पाखें लिसें ख्वप देय्या ज्ञानमाला भजन खलः पाखें फक्व चाक्व ग्वाहालि यायेगुप्रति बद्धता नं प्वंकूगु जुल ।

अन्तय् समिति पाखें निरीक्षण भ्रमण य् लुमन्ति चिं लःल्हासे नायः प्रा. सुवर्ण शाक्यजुं सुभाय् देछाःगु जुल ।